

Beata Gruszczyńska, Marek Marczewski, Paweł Ostaszewski*

Spójność karania. Obraz statystyczny stosowania sankcji karnych w poszczególnych okręgach sądowych

1. UWAGI WPROWADZAJĄCE

Nawet pobieżny ogląd struktury kar orzekanych w poszczególnych sądach i całych okręgach sądowych uwidacznia w tym zakresie znaczne rozbieżności. Odsetek tego samego rodzaju kary, np. ograniczenia wolności, orzekanej za wszystkie popełniane w danym okręgu sądowym przestępstwa z danego artykułu kodeksu karnego, może różnić się nawet dziesięciokrotnie od odsetka kar w innym okręgu. Obserwacja ta skłoniła autorów do podjęcia próby dokładnego opisanie i wyjaśnienia tych różnic¹.

Podstawą analizy były dane dotyczące wszystkich prawomocnych skazań w 2011 r. za wybrane przestępstwa, udostępnione przez Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departamentu Strategii i Deregulacji Ministerstwa Sprawiedliwości (na podstawie informacji z Krajowego Rejestru Karnego – KRK). Dane statystyczne opracowywane w Ministerstwie Sprawiedliwości grupują wszystkie skazania i orzekane kary w postaci zbiorczych tabel dla całej Polski i poszczególnych sądów okręgowych, rejonowych i ich wydziałów zamiejscowych. Dla celów analizy informacje te zostały przekształcone do postaci odpowiedniej bazy danych, z której następnie były pobierane informacje dotyczące poszczególnych przestępstw. Na tak przygotowanych zbiorach przeprowadzono następnie szereg analiz statystycznych, których wyniki zostały zaprezentowane w kolejnych punktach niniejszego opracowania.

Kwantyfikacja różnych rodzajów kar i ich wymiarów w celu dokonywania między nimi porównań nie jest dla studiów kryminologicznych nową sferą zainteresowań. Tego typu analizy należą do nurtu, określanego jako ekonomiczne podejście

* Dr hab. Beata Gruszczyńska jest profesorem Instytutu Wymiaru Sprawiedliwości oraz profesorem nadzwyczajnym Uniwersytetu Warszawskiego w Instytucie Profilaktyki Społecznej i Resocjalizacji, dr Marek Marczewski jest adiunktem w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości, dr Paweł Ostaszewski jest głównym specjalistą badawczo-technicznym w Instytucie Wymiaru Sprawiedliwości.

¹ Podobne badania dotyczące terytorialnego zróżnicowania orzeczeń sądowych z wykorzystaniem danych statystycznych zrealizował wcześniej Andrzej R. Świątłowski, por. A.R. Świątłowski *Jednolitość i zróżnicowanie stosowania niektórych instytucji prawa karnego w Polsce w 1997 r. w świetle danych statystycznych* [w:] S. Waltoś (red), *Jednolitość orzecznictwa w sprawach karnych*, Kraków 1998.

do przestępczości, który ma już w kryminologii ugruntowaną pozycję. W literaturze przedmiotu przyjmuje się, że został on zapoczątkowany przez amerykańskiego ekonomistę i laureata nagrody Nobla z dziedziny ekonomii Gary'ego Beckera wydanym w 1968 r. artykułem: „Przestępstwo i kara: podejście ekonomiczne”². W swoich analizach G. Becker zaproponował model optymalizacji kosztów redukcji przestępczości względem kosztów jakie z powodu danego poziomu przestępczości ponosi społeczeństwo. Nurt zapoczątkowany przez G. Beckera doczekał się wielu kontynuatorów, m.in. Isaaca Ehrlich'a³, Mitchell'a Polinsky'ego⁴, Steven'a Shavell'a⁵. W Polsce tego typu analizy są stosunkowo mało popularne, w niewielkim wymiarze nawiązuje do nich jednak na rodzimym gruncie choćby Jacek Czabański⁶. Obok podejść typowo naukowych, można wskazać także na praktyczne zastosowania tego rodzaju analiz w systemach prawa karnego. Przykładem mogą być stosowane w Stanach Zjednoczonych „Federal Sentencing Guidelines”⁷, będące efektem analizy rozbieżności w sposobach karania między poszczególnymi sądami federalnymi.

W niniejszym opracowaniu zdecydowano się na przeprowadzenie analiz dotyczących skazań za pięć wybranych przestępstw, tj.:

- prowadzenie pojazdu mechanicznego w ruchu lądowym, wodnym lub powietrznym w stanie nietrzeźwości, lub pod wpływem środka odurzającego (art. 178a § 1 k.k.);
- prowadzenie innego pojazdu niż mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w strefie zamieszkania, lub w strefie ruchu (art. 178a § 2.k.k.)⁸;
- uchylanie się od obowiązku alimentacji (art. 209 k.k.);
- kradzież cudzej rzeczy ruchomej (art. 278 § 1 k.k.);
- kradzież cudzej rzeczy ruchomej – wypadek mniejszej wagi (art. 278 § 3 k.k.).

Wymienione wyżej przestępstwa wybrano ze względu na trzy kryteria. Po pierwsze, analizy statystyczne wymagają pewnej minimalnej liczby obserwacji, a więc konieczne było wybranie przestępstw, ze stosunkowo dużą liczbą skazań. Po drugie, istniało uzasadnione podejrzenie, że w stanach faktycznych stojących za każdym z tego rodzaju czynów wystąpią relatywnie niewielkie rozbieżności (np. przebieg i okoliczności bezwypadkowego prowadzenia pojazdu pod wpływem alkoholu lub środka odurzającego będzie bardzo podobny dla wszystkich przypadków). Uzasadnione było zatem przypuszczenie, że kary orzekane za takie przestępstwa w poszczególnych okręgach sądowych również powinny się cechować niewielkimi rozbieżnościami. Po trzecie zaś, nie bez znaczenia był również fakt, że orzekane są za te czyny wszystkie rodzaje kar zasadniczych, a nie np. tylko kara pozbawienia wolności, co pozwala na porównania ich struktury między poszczególnymi okręgami.

² G. Becker, *Przestępstwo i kara: podejście ekonomiczne*, w: *Ekonomiczna teoria zachowań ludzkich*, PWN 1990.

³ E. Isaac, *Crime, Punishment, and the Market for Offences*, „Journal of Economic Perspectives”, vol. 10, s. 43-67.

⁴ S. Steven, *Criminal Law and the Optimal Use of Non-Monetary Sanctions as a Deterrent.*, „Columbia Law Review”, vol. 85, s. 12-32.

⁵ P. Mitchell, S. Steven, *The optima use of fines and imprisonment*, „Journal of Public Economics”, 24 (1984), 89-99.

⁶ J. Czabański, *Ekonomiczne podejście do przestępczości*, „Edukacja Prawnicza”, nr 5(71)/2005.

⁷ Zasady ustalające jednolitą politykę karną sądów federalnych w Stanach Zjednoczonych.

⁸ Uchylony przez art. 12 pkt 3 ustawy z 27.09.2013 r. o zmianie ustawy – Kodeks postępowania karnego oraz niektórych innych ustaw (Dz. U. z 2013 r. poz. 1247). Od 9.11.2013 r. czyn ten jest wykroczeniem.

Należy mieć jednak na uwadze, że wszystkie wymienione kryteria nie rozwiązują podstawowego problemu tego typu kryminologicznych analiz statystycznych, że każde przestępstwo jest inne, a ta sama kara może mieć diametralnie różne znaczenie dla dwóch skazanych na nią osób. Ponadto trzeba również pamiętać, że rozpatrywane przestępstwa różnią się między sobą pod względem ustawowego zagrożenia karą oraz, że analizowane dane nie uwzględniały informacji o zastosowaniu np. nadzwyczajnego złagodzenia kary lub przepisów o recydywie. Tym samym w interpretacji wyników analiz prowadzonych w następnych rozdziałach opracowania należy zachować szczególną ostrożność, gdyż prezentują one z konieczności uproszczony obraz złożonych zjawisk społecznych.

Jak wskazuje tytuł opracowania, analizy prowadzono na danych reprezentujących całe okręgi sądowe, a nie poszczególne sądy rejonowe i okręgowe. Tym samym zaś ograniczono liczbę badanych jednostek do 45, by zminimalizować wpływ przypadkowych różnic między pojedynczymi skazaniami i zidentyfikować ewentualne terytorialne prawidłowości. To jednak wymagało pracy na wartościach średnich, które są z założenia jedynie przybliżeniem dokładnych danych.

W analizach wzięto pod uwagę skazania na kary zasadnicze (grzywnę samoistną, ograniczenie wolności i pozbawienie wolności – z warunkowym zawieszeniem i bez zawieszenia wykonania). Nie uwzględniano więc, ze względu na bardzo małą liczebność i nieporównywalność danych, orzekanych również za te przestępstwa środków karnych, ani kary grzywny orzeczonej obok kary pozbawienia wolności. Nie brano także pod uwagę kary 25 lat pozbawienia wolności i dożywotniego pozbawienia wolności, bo oczywiście nie było takich skazań za rozpatrywane przestępstwa. Analizowane dane nie uwzględniały również informacji o zastosowaniu nadzwyczajnego złagodzenia kary oraz przepisów o recydywie.

2. OGÓLNE CHARAKTERYSTYKI STATYSTYCZNE ORAZ ANALIZA WSPÓŁZALEŻNOŚCI

Jak już wcześniej wspomniano, podstawą analizy terytorialnego zróżnicowania kar za rozpatrywane przestępstwa były informacje dotyczące częstości orzekania poszczególnych rodzajów kar (grzywny, ograniczenia wolności, pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i bezwzględne pozbawienia wolności) w każdym z 45 okręgów sądowych. Do oceny stopnia zróżnicowania zastosowano podstawowe charakterystyki opisu statystycznego (miary przeciętne). Przedstawiają one średnie częstości (w procentach) orzekania czterech rodzajów kar za każde z analizowanych przestępstw w poszczególnych okręgach. Dla każdego rodzaju kary, obok średniej, przedstawiono również przedział obrazujący rozpiętość (różnice między najmniejszym i największym odsetkiem), które sięgały nawet 100 punktów procentowych.

Ponadto, posłużono się także statystycznym miernikiem analizy regresji i korelacji (dwuwymiarowym współczynnikiem korelacji liniowej Pearsona) pozwalającym na ustalenie stopnia współzależności dwóch zmiennych, czyli dwóch rodzajów kar (parami) orzekanych za przestępstwo kwalifikowane z tego samego artykułu kodeksu karnego⁹.

⁹ Dla ułatwienia interpretacji wyników ograniczono się do analizy dwuwymiarowej, czyli współzależności dwóch rodzajów kar (parami).

Chodziło bowiem o ustalenie czy i w jakim zakresie sądy w poszczególnych okręgach stosują podobną politykę karania, tj. np. czy orzekając rzadko karę grzywny, częściej wymierzają karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania, czy też inny rodzaj kary. Szczególną uwagę zwrócono na relację między częstością orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kar wolnościowych, czyli kary grzywny lub ograniczenia wolności. W przypadku przestępstwa kradzieży mniejszej wagi przedstawiono relację między częstością orzekania kary grzywny i kary ograniczenia wolności z uwagi na najwyższą współzależność między tymi dwoma karami.

W 2011 r. skazano w Polsce prawomocnie ogółem 423 464 osoby. Za przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.) było to 69.171 osób, za prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 2 k.k.) – 50.997 osób, za uchylanie się od płacenia alimentów (art. 209 k.k.) – 16.138 osób, za kradzież (art. 278 § 1 k.k.) – 33.874 osób, a za kradzież mniejszej wagi (art. 278 § 3 k.k.) – 2.787 osób. Łącznie więc za te pięć wymienionych przestępstw skazano 172.967 osób, co stanowiło ponad 40% wszystkich skazań.

2.1. Przestępstwo z art. 178a § 1 k.k.

Na podstawie średnich odsetków dla Polski można stwierdzić, że za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. sądy orzekały równie często karę grzywny co karę pozbawienia wolności z zawieszeniem (łączny odsetek wyniósł około 90). Jedynie w co dziesiątym skazaniu wymierzono karę ograniczenia wolności i sporadycznie (1%) – karę bezwzględne pozbawienia wolności (tabela 1).

Tabela 1. Struktura kar za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k.				
	Grzywna %	Ograniczenie wolności %	Pozbawienie wolności z zawieszeniem %	Bezwzględne pozbawienie wolności %
Średnia	44,6	9,8	44,6	1,0
Rozpiętość częstości orzekania	6,4 – 87,0	1,7 – 31,2	4,4 – 89,4	0,0 – 2,5

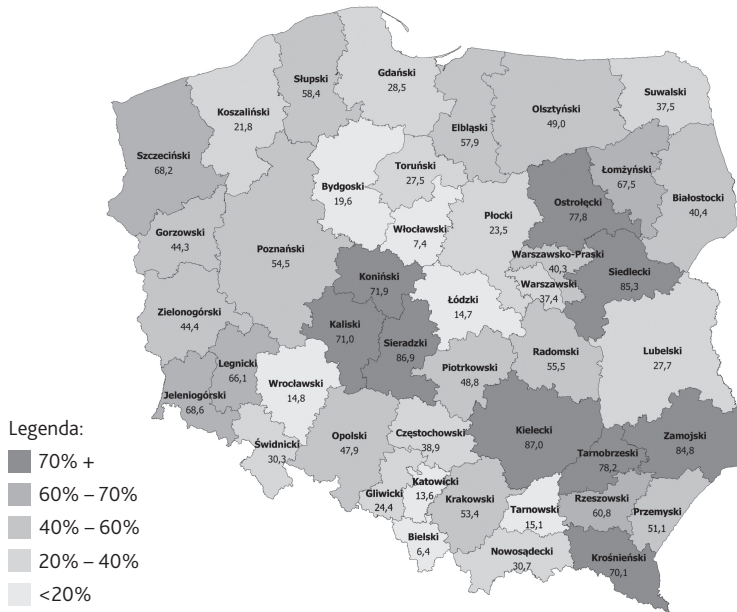
Największe zróżnicowanie między okręgami wystąpiło w odniesieniu do częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary grzywny. Odsetki skazań na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu wahały się od 4,4% (Zamość) do 89,4% (Bielsko-Biała), a skazań na karę grzywny – od 6,4% (Zamość) do 87% (Kielce). Rozpiętość częstości orzekania kary ograniczenia wolności zawierała się w przedziale od 1,7% (Bielsko-Biała) do 31,2% (Słupsk) – Mapy 1 i 2.

Na karę bezwzględne pozbawienia wolności relatywnie najczęściej skazywano w okręgach z siedzibami w Płocku i Bielsko Białej (ponad 2%), zaś najmniejszy był odsetek skazań na ten rodzaj kary w okręgach legnickim, koszalińskim, wrocławskim i opolskim (poniżej 1).

W przypadku skazanych za przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego istotną statystycznie

Mapa 1.

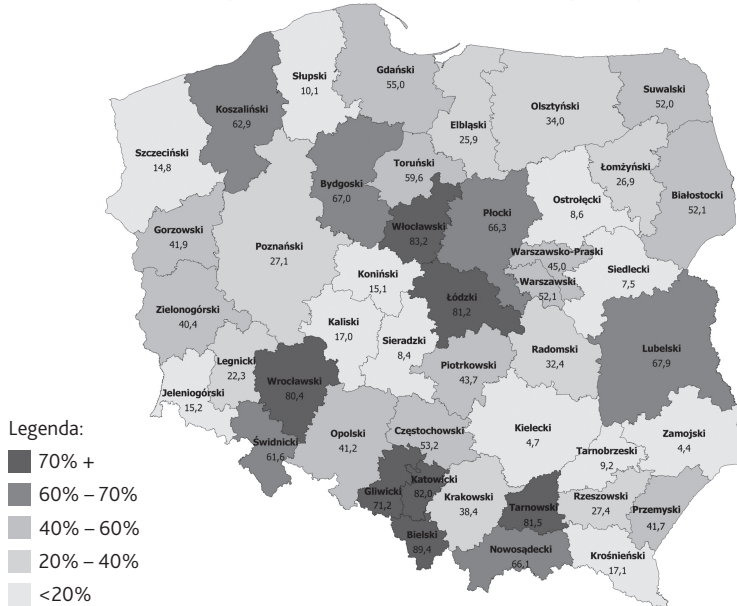
Art. 178a § 1 k.k. – odsetki kary grzywny samoistnej w poszczególnych okręgach sądowych*

* Opracowanie graficzne: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departamentu Strategii i Deregulacji Ministerstwa Sprawiedliwości.

Mapa 2.

Art. 178a § 1 k.k. – odsetki kary pozbawienia wolności z zawieszeniem w poszczególnych okręgach sądowych*

* Opracowanie graficzne: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departamentu Strategii i Deregulacji Ministerstwa Sprawiedliwości.

i najsilniejszą współzależność o kierunku ujemnym zidentyfikowano w odniesieniu do częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary grzywny. Oznacza to, że tych w okręgach, w których wyroki skazujące na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem zapadały stosunkowo rzadko, sądy najczęściej skazywały na karę grzywny (por. wykres 1 i tabela 2).

Warto podkreślić, że w rozpatrywanym przypadku suma udziałów (procentowych) skazań na karę grzywny samoistnej i karę pozbawienia wolności z zawieszeniem wynosi około 90%, zatem pozostałe kary, tj. ograniczenie wolności i bezwzględne pozbawienia wolności stanowiły zaledwie kilka procent ogółu skazań.

Wykres 1.

Art. 178a § 1 k.k. – częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary grzywny w % według okręgów sądowych ($r = -0,9796$)

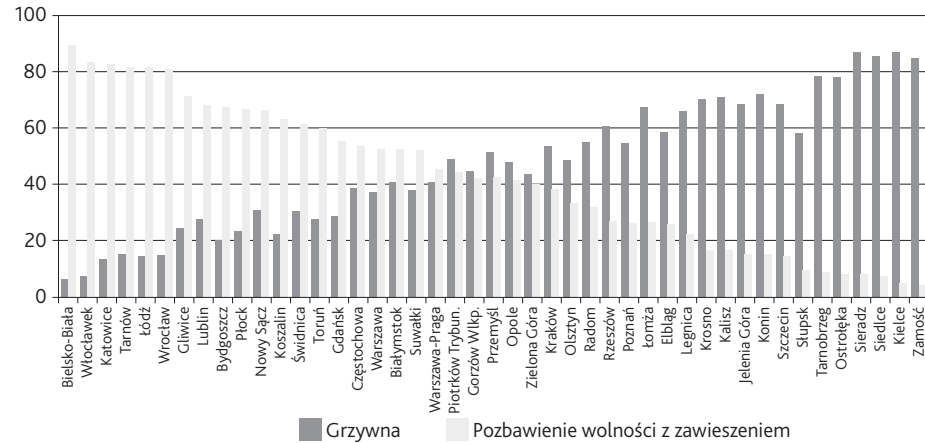

Tabela 2.

Art. 178a § 1 k.k. – okręgi o skrajnych częstościach skazań na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu oraz karę grzywny samoistnej

	Pozbawienie wolności z zawieszeniem Powyżej 80%	Grzywna Poniżej 20%		Pozbawienie wolności z zawieszeniem Poniżej 10%	Grzywna Powyżej 75%
Bielsko – Biała	89,4	6,4	Zamość	4,4	84,8
Włocławek	83,2	7,4	Kielce	4,7	87,0
Katowice	82,0	13,6	Siedlce	7,5	85,3
Tarnów	81,5	15,1	Sieradz	8,4	86,9
Łódź	81,2	14,7	Ostrołęka	8,6	77,8
Wrocław	80,4	14,8	Tarnobrzeg	9,2	78,2

2.2. Przepięstwo z art. 178a § 2 k.k.

Za przepięstwo prowadzenia innego pojazdu niż mechaniczny w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego w strefie zamieszkania lub w strefie ruchu

sądy orzekały najczęściej karę grzywny (w ponad 40% skazań). W co czwartym skazaniu była orzeczona za to przestępstwo kara pozbawienia wolności w zawieszeniu. Różnice między okręgami w częstości orzekania prawie wszystkich rodzajów kary były bardzo duże. W przypadku kary grzywny, częstość skazania wahała się od prawie 18% (w Łodzi) do ponad 70% (w Sieradzu); najmniejszy odsetek skazań na karę ograniczenia wolności był w Bielsku-Białej (około 10), zaś najwyższy (niemal 60) – w okręgu śluskim. Karę pozbawienia wolności z zawieszeniem orzekano najczęściej w okręgu łódzkim (ponad 62%), a karę bezwzględnej pozbawienia wolności – w bielsko-bialskim (około 5%). Najmniejszy odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem był w okręgu zamojskim (około 5), a na karę bezwzględnej pozbawienia wolności – w rzeszowskim i krośnieńskim (poniżej 0,2) – tabela 3.

Tabela 3. Struktura kar za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k.				
	Grzywna %	Ograniczenie wolności %	Pozbawienie wolności z zawieszeniem %	Bezwzględne pozbawienie wolności %
Średnia	42,7	31,0	24,4	1,8
Rozpiętość częstości orzekania	17,7 – 70,3	10,4 – 59,4	5,5 – 62,5	0,1 – 4,7

Podobnie jak w przypadku przestępstwa z art. 178a § 1 k.k., za prowadzenie w stanie nietrzeźwości pojazdu innego niż mechaniczny, w okręgach sądowych, w których były niskie odsetki kary pozbawienia wolności z zawieszeniem częściej wymierzano karę grzywny niż ograniczenia wolności. W tym przypadku współzależność była nieco słabsza niż w odniesieniu do przestępstwa z art. 178a § 1 k.k. (wykres 2, tabela 4).

Wykres 2.

Art. 178a § 2 k.k. – częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary grzywny w % według okręgów sądowych ($r = -0,7110$)

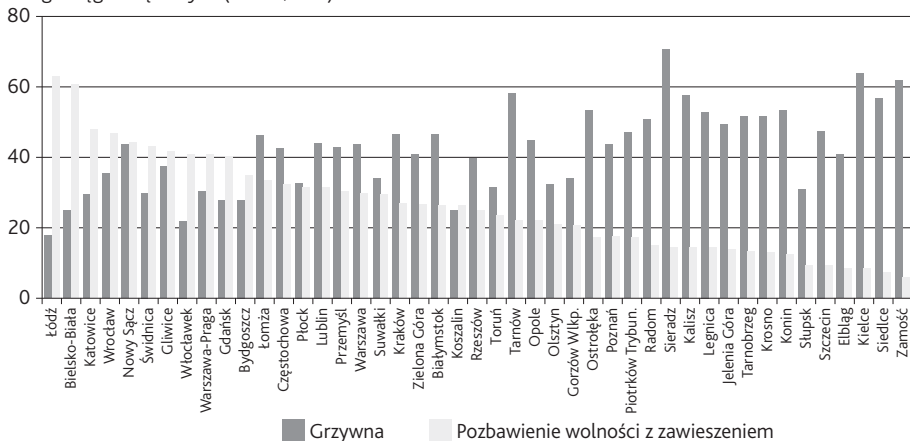

Tabela 4.
Art. 178a § 2 k.k. – okręgi o skrajnych częstościach skazań na karę pozbawienia wolności w zawieszeniu oraz karę grzywny

	Pozbawienie wolności z zawieszeniem Powyżej 40%	Grzywna Poniżej 30%		Pozbawienie wolności z zawieszeniem Poniżej 10%	Grzywna Powyżej 40%
Łódź	62,5	17,7	Zamość	5,5	61,4
Bielsko-Biała	60,4	24,6	Siedlce	6,9	56,4
Katowice	47,3	29,2	Kielce	8,0	63,1
Świdnica	42,7	29,8	Elbląg	8,4	40,2
Włocławek	40,6	21,7	Szczecin	8,8	46,9

2.3. Przestępstwo z art. 209 k.k.

W 3/4 skazań za przestępstwo uchylania się od obowiązku alimentacyjnego sądy orzekały karę pozbawienia wolności w zawieszeniu, a w co szóstym skazaniu – karę ograniczenia wolności. Skazania na karę bezwzględnego pozbawienia wolności stanowiły ponad 6%, a na karę grzywny – 1% ogółu skazań za przestępstwo niealimentacji (tabela 5).

Tabela 5.
Struktura kar za przestępstwo z art. 209 k.k.

	Grzywna %	Ograniczenie wolności %	Pozbawienie wolności z zawieszeniem %	Bezwzględne pozbawienie wolności %
Średnia	0,8	16,5	76,2	6,5
Rozpiętość częstości orzekania w %	0,0 – 3,3	0,7 – 46,6	49,4 – 89,7	0,0 – 23,4

Różnice w częstości orzekania poszczególnych rodzajów kar za niezapłacenie alimentów również wskazują na znaczne rozbieżności między okręgami. Należy podkreślić, że podstawową karą wymierzaną przez sądy było pozbawienie wolności z zawieszeniem. Najczęściej skazywano na nią w okręgach: nowosądeckim, częstochowskim, białostockim i lubelskim – w około 90%. Bardzo rzadko orzekano karę ograniczenia wolności; w okręgu białostockim odsetek był mniejszy niż 1%, w częstochowskim, w bielsko-bialskim i w lubelskim około 5%. Zastanawiać może również częste niekiedy skazywanie na karę bezwzględnego pozbawienia wolności; w bielsko-bialskim (blisko 25%), w śląskim (ponad 16%), w kieleckim, w tarnowskim, w sieradzkim, w poznańskim, w krośnieńskim, w gorzowskim i w szczecińskim (w ponad 10% przypadków). Kary tej nie orzeczono jedynie w okręgu łomżyńskim, a niskie odsetki (poniżej 2) były w okręgach bydgoskim, we włocławskim, w konińskim oraz w legnickim. W strukturze orzeczonych kar wyróżniał się okręg warszawski, w którym najwyższy był odsetek skazań na karę ograniczenia wolności (ponad 46) i jednocześnie najmniejszy udział kary pozbawienia wolności z zawieszeniem (niecałe 50%).

Biorąc pod uwagę współzależność w orzekaniu poszczególnych rodzajów kar, najsilniejsza „relacja” występowała między karą pozbawienia wolności w zawieszeniu i karą ograniczenia wolności. Nie wymierzając kary pozbawienia wolności w zawieszeniu zdecydowanie częściej sądy orzekały karę ograniczenia wolności niż np. karę grzywny (wykres 3). Częstości skrajne przedstawione zostały w tabeli 6.

Wykres 3.

Art. 209 k.k. – częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary ograniczenia wolności w % według okręgów sądowych ($r = -0,8995$)

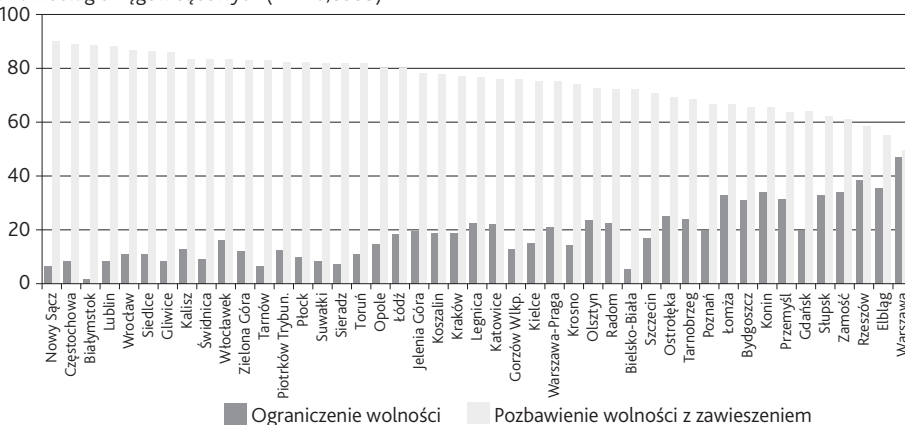

Tabela 6.

Okręgi o skrajnych odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz karę ograniczenia wolności

	Pozbawienie wolności z zawieszeniem Powyżej 80%	Ograniczenie wolności Poniżej 10%		Pozbawienie wolności z zawieszeniem Poniżej 60%	Ograniczenie wolności Powyżej 35%
Nowy Sącz	89,7	6,0	Warszawa	49,4	46,6
Częstochowa	88,9	7,6	Elbląg	54,7	35,1
Białystok	88,4	0,7	Rzeszów	58,0	38,0
Lublin	87,8	7,8			

2.4. Przystępstwo z art. 278 § 1 k.k.

W przestępstwie kradzieży w 2/3 skazań sądy orzekały karę pozbawienia wolności z zawieszeniem, a w co ósmym przypadku karę bezwzględnego pozbawienia oraz ograniczenia wolności. W orzekaniu poszczególnych rodzajów kar za to przestępstwo wyroki były zdecydowanie mniej zróżnicowane niż w przypadku prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości (wykres 4 i tabela 8).

Największa rozpiętość była w przypadku skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem: od około 30% w okręgu gdańskim, do ponad 80% – w radomskim, w tarnowskim, w siedleckim i w piotrkowskim. Najmniejszy odsetek kary bezwzględnego pozbawienia wolności był w okręgu łomżyńskim (3%) oraz w opolskim i w siedleckim (około 5%), zaś najwyższy – w okręgu białostockim (ponad 33%).

Tabela 7.
Struktura kar za przestępstwo z art. 278 § 1 k.k.

	Grzywna %	Ograniczenie wolności %	Pozbawienie wolności z zawieszeniem %	Bezwzględne pozbawienie wolności %
Średnia	7,4	13,1	66,1	13,4
Rozpiętość częstości orzekania w %	0,3 – 22,7	0,8 – 45,6	30,9 – 92,0	2,6 – 24,8

Co ważne, jedynie zaledwie co piąty skazany otrzymał karę wolnościową, czyli karę ograniczenia wolności lub grzywny.

Najsilniejsze współzależności zidentyfikowano między częstością orzekania kary pozbawienia wolności w zawieszeniu i kary ograniczenia wolności (wykres 4, tabela 8). W okręgu słupeckim jedynie 30% skazano na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem, a jednocześnie najwięcej (spośród wszystkich okręgów) – na karę ograniczenia wolności (ponad 45%).

Wykres 4.

Art. 278 § 1 k.k. – częstości orzekania kary pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz kary ograniczenia wolności w % według okręgów sądowych ($r = -0,9029$)

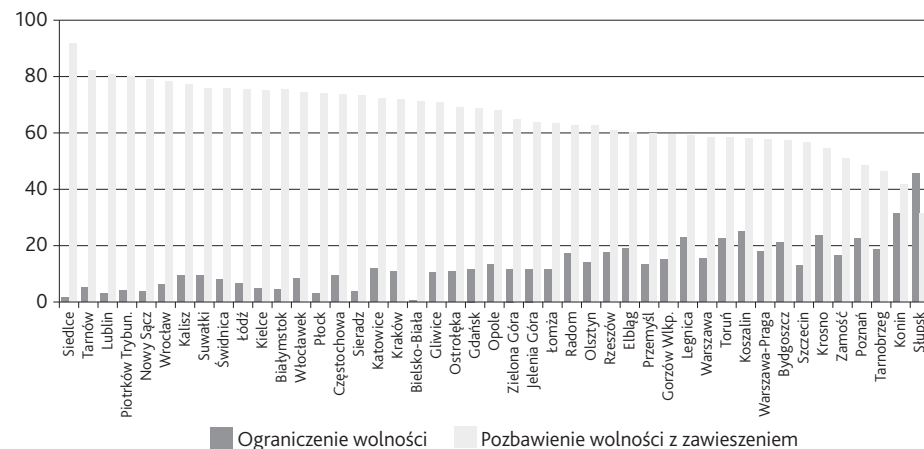

Tabela 8.
Okręgi o skrajnych odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem oraz karę ograniczenia wolności

	Pozbawienie wolności z zawieszeniem Powyżej 80%	Ograniczenie wolności Poniżej 5%		Pozbawienie wolności z zawieszeniem Poniżej 45%	Ograniczenie wolności Powyżej 30%
Siedlce	92,0	1,2	Słupsk	30,9	45,6
Tarnów	81,9	4,9	Konin	41,5	30,9
Lublin	80,6	2,9			
Piotrków Tryb.	80,0	4,3			

2.5. Przestępstwo z art. 278 § 3 k.k.

Za kradzież mniejszej wagi sądy wymierzały głównie karę ograniczenia wolności (49%) lub karę grzywny (38%). Na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem skazano 10%, a na bezwzględne pozbawienie wolności – 3,4%. Rozpiętości w częstości wymierzania każdego rodzaju kary były w tym przypadku również bardzo duże (tabela 9). Największe było zróżnicowanie w częstości orzekania kary grzywny: w okręgu toruńskim otrzymało ją zaledwie 15% skazanych, zaś w okręgu łomżyńskim – wszyscy skazani. Ograniczenie wolności orzeczono wobec 68% skazanych w okręgu toruńskim, a jedynie wobec 12% w sądach okręgu lubelskiego. Najmniejsze odsetki kary pozbawienia wolności z zawieszeniem odnotowano w okręgach z siedzibą sądu w Koszalinie, we Wrocławiu i w Łomży (poniżej 2%), zaś największe (rekordowy wynik) – w Tarnowie (60%) oraz w Bielsku-Białej i w Suwałkach (33%). Kary bezwzględnego pozbawienia wolności za tzw. drobne kradzieże w ogóle nie wymierzono w 21 okręgach, ale sądy w kilku okręgach okazały się szczególnie surowe i udział tego rodzaju kary wyniósł nawet ponad 10% (Płock), nieco mniej – w okręgu poznańskim i w kaliskim (około 8%) oraz w szczecińskim, w zamojskim i w gorzowskim (około 7%).

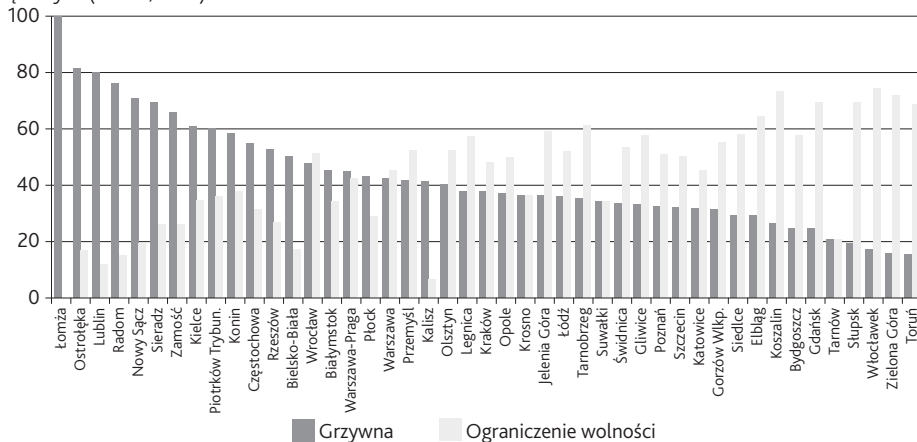
Tabela 9. Struktura kar za przestępstwo z art. 278 § 3 k.k.				
	Grzywna %	Ograniczenie wolności %	Pozbawienie wolności z zawieszeniem %	Bezwzględne pozbawienie wolności %
Średnia	37,8	49,0	9,8	3,4
Rozpiętość częstości orzekania w %	14,8 – 100,0	0,0 – 73,3	0,0 – 60,0	0,0 – 10,7

Największa współzależność była między karą grzywny oraz ograniczenia wolności ($r = -0,8394$). Ujemny kierunek oznacza, że w sądach, w których często wymierzano karę grzywny, niski był odsetek kary ograniczenia wolności i odwrotnie (wykres 5 oraz tabela 10).

Tabela 10. Okręgi o skrajnych odsetkach skazań na karę grzywny oraz ograniczenia wolności					
	Grzywna Powyżej 60%	Ograniczenie wolności Poniżej 20%		Grzywna Poniżej 20%	Ograniczenie wolności Powyżej 60%
Łomża	100	0	Toruń	14,8	68,2
Ostrołęka	80,6	16,1	Zielona Góra	15,4	71,8
Lublin	80,0	11,8	Wrocławek	16,7	73,3
Radom	76,2	14,3	Słupsk	18,6	69,0
Nowy Sącz	70,4	18,5			

Wykres 5.

Art. 278 § 3 k.k. – częstości wymierzania kary grzywny oraz kary ograniczenia wolności w % według okręgów sądowych ($r = -0,8394$)

Zastosowany sposób analizy pozwolił na określenie zarówno „stopnia rozrzutu” (zróznicowania) w częstości orzekania czterech rodzajów kar, jak i na wstępne ustalenie podobieństw i różnic między sądami w poszczególnych okręgach w zakresie orzekania kary pozbawienia wolności w zawieszeniu i kar wolnościowych (grzywny lub ograniczenia wolności).

W kolejnej części opracowania zostaną przedstawione informacje o strukturze kar orzekanych za pięć rozpatrywanych przestępstw łącznie, w „szczególnie kontrastowych” okręgach sądowych. W dalszej zaś części spróbujemy wyodrębnić i pogrupować okręgi sądowe o zbliżonych częstościach orzekania poszczególnych rodzajów kar, czyli o analogicznych strukturach, co będziemy określać jako podobne modele karania.

2.6. Struktura kar orzekanych za wybrane przestępstwa

Odmienne niż w poprzedniej części opracowania, w tym miejscu zaprezentowano w formie graficznej zbiorcze zestawienie częstości orzekania czterech rodzajów kar za wymieniane już wcześniej pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., i art. 278 § 3 k.k.) w wybranych okręgach sądowych.

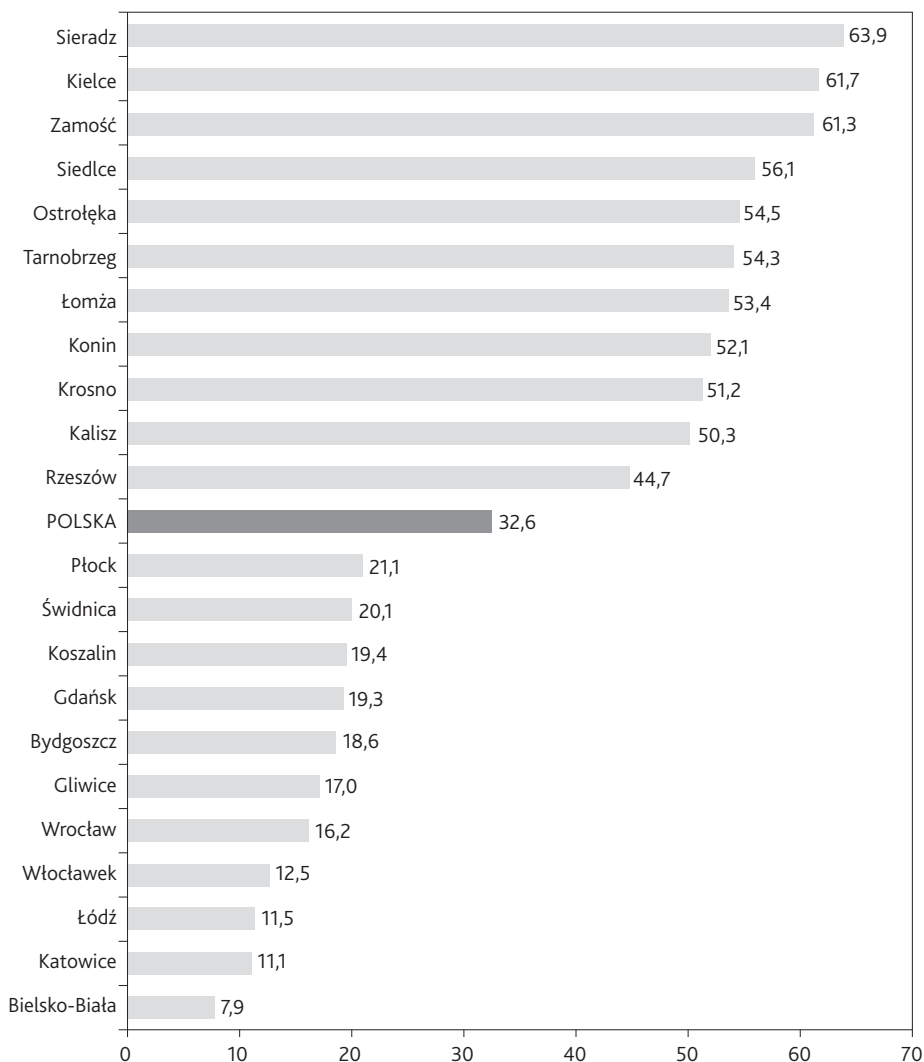
Tym samym więc każdy z czterech kolejnych wykresów prezentowanych w tym rozdziale (por. wykresy 6–9) obejmuje jeden z czterech rozpatrywanych rodzajów kar zasadniczych. Pokazują one górny i dolny kwartył¹⁰, czyli po 11 (25%) okręgów o najwyższych i najniższych odsetkach orzeczeń danej kary oraz średnią dla całej Polski. Ostatni wykres grupuje te dane i pokazuje strukturę czterech rodzajów kar we wszystkich okręgach sądowych (por. wykres 10).

Na **karę grzywny samoistnej** skazywano w 2011 r. średnio 33% sprawców pięciu przestępstw. Odsetek ten wahał się od 8 w okręgu bielsko-bialskim do 64 w okręgu sieradzkim (por. wykres 6).

¹⁰ Kwartył to statystyczna miara oznaczająca punkt podziału zbiorowości uporządkowanej od wartości najmniejszej do największej na cztery równoliczne grupy. Górny kwartył oddziela 25% obserwacji o najwyższych wartościach, dolny kwartył 25% obserwacji o wartościach najniższych.

Wykres 6.

Kara grzywny – okręgi o najwyższych i najniższych częstościach skazań za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)

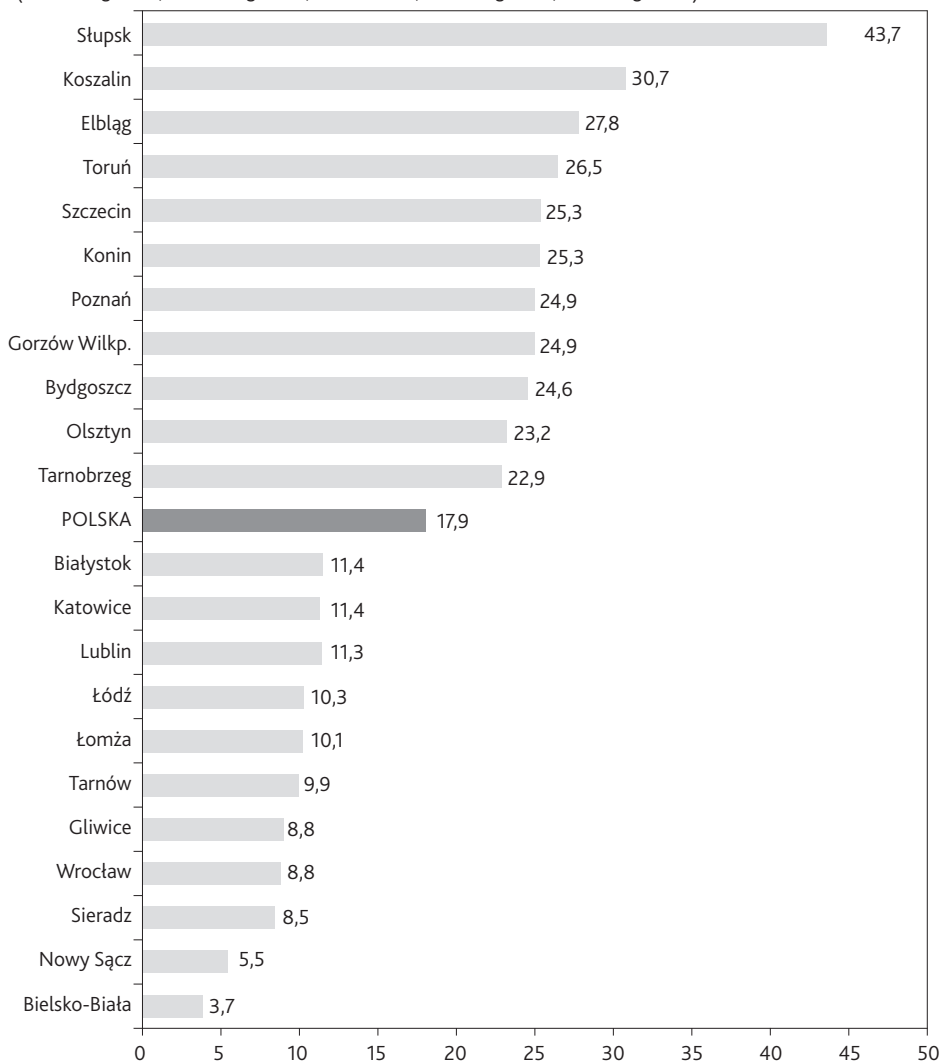
Udział procentowy **kary ograniczenia wolności** we wszystkich skazaniach za rozpatrywane przestępstwa jest podobnie zróżnicowany w poszczególnych okręgach sądowych, co analogiczny udział orzekanych grzywn. Bowiem o ile w okręgu Sądu w Bielsku-Białej odsetek ten nie przekroczył 4%, to w odstającym od pozostałych okręgu śląskim był prawie dwunastokrotnie wyższy (por. wykres 7). Średnio, za wybrane przestępstwa kara ta wymierzana była wobec 18% skazanych.

Nieco mniejsze najczęściej, czyli **kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem** zróżnicowanie zaobserwowano w przypadku odsetka kary orzekanej

przez polskie sądy zdecydowanie jej wykonania. Przeciętnie, w skali całego kraju, sądy orzekają ją za 45% przestępstw należących do analizowanych pięciu kategorii (por. wykres 8), przy czym sądy w okręgach bielsko-bialskim i łódzkim wymierzają ją aż w trzech na cztery sprawy, a sądy w okręgu zamojskim – jedynie w co siódmym przypadku.

Wykres 7.

Kara ograniczenia wolności – okręgi o najwyższych i najniższych częstościach skazań za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)

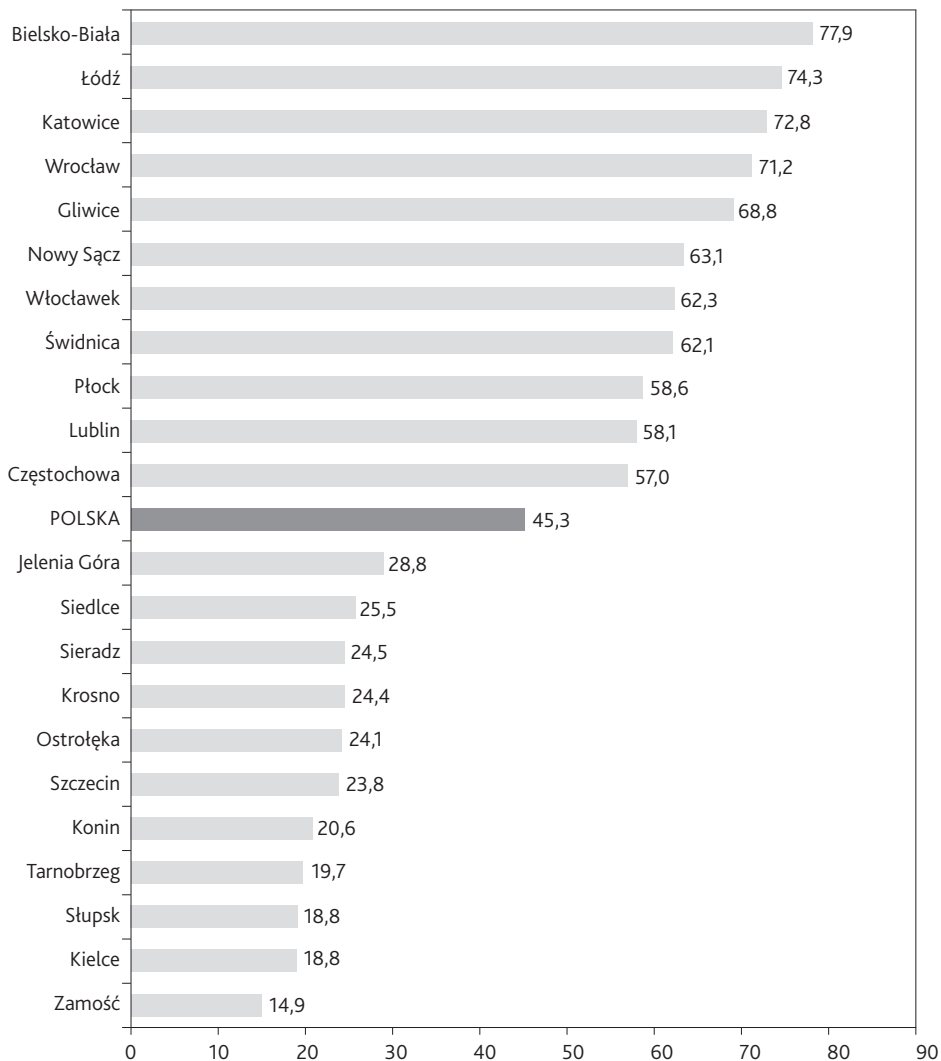

Istotne różnice uwidoczniły się także w przypadku kary najsurowszej, a mianowicie **bezwzględnego pozbawienia wolności**. Jej odsetek wahał się od około 1 w okręgach łomżyńskim i siedleckim do ponad 10 w obszarze właściwości Sądu Okręgowego w Bielsku-Białej (por. wykres 9). W Polsce kara ta była

orzekana przeciętnie wobec 4% skazanych łącznie za pięć wziętych pod uwagę przestępstw.

Wykres 8.

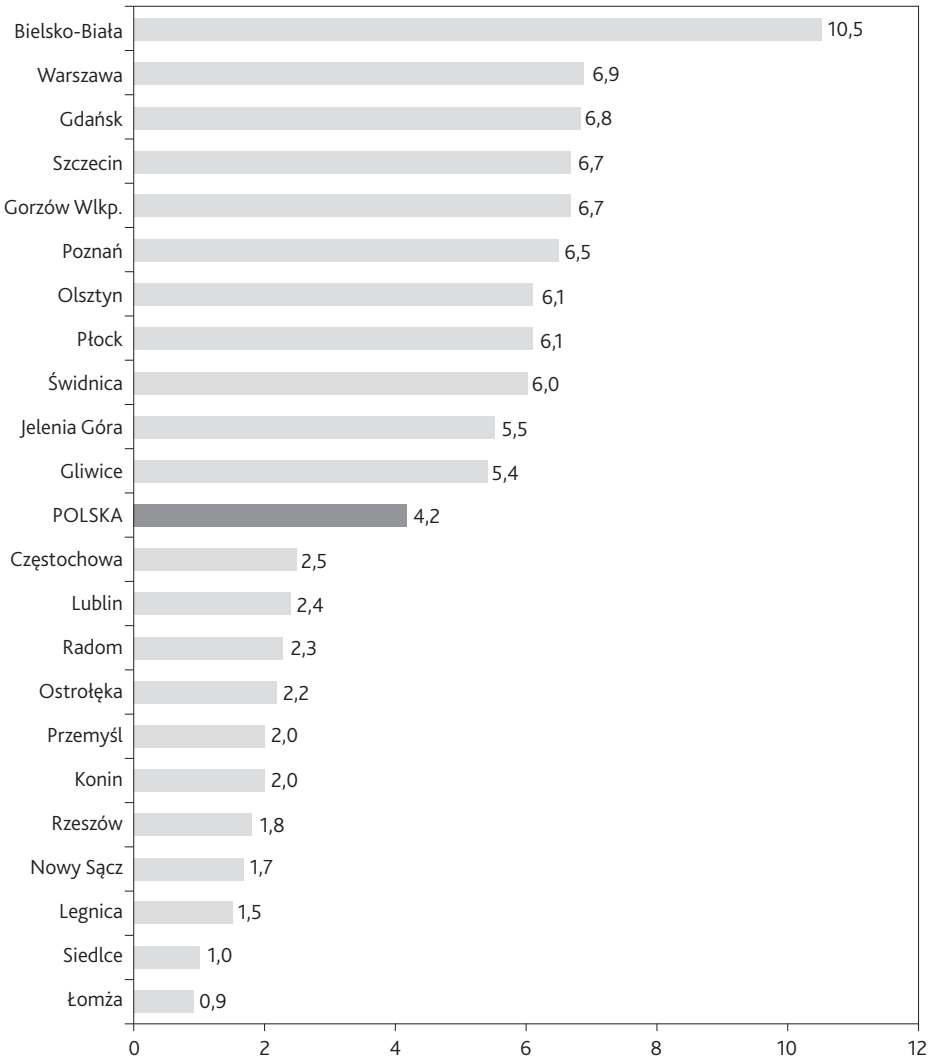
Kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem – okręgi o najwyższych i najniższych częstościach skazań za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)

Podsumowując można stwierdzić, że struktura kar orzeczonych w Polsce za pięć rozpatrywanych przestępstw jest bardzo zróżnicowana. Sądy w okręgu bielsko-bialskim jawią się, przykładowo, jako zdecydowanie najbardziej surowe i preferujące kary izolacyjne (por. wykres 10). Dla dokładniejszego opisanie tych zjawisk powyższą analizę zdecydowano się uzupełnić o badanie wzorów karania na podstawie statystycznej analizy skupień.

Wykres 9.

Kara bezwzględnego pozbawienia wolności – okręgi o najwyższych i najniższych częstościach skazań za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)

3. MODELE KARANIA ZA WYBRANE PRZESTĘPSTWA

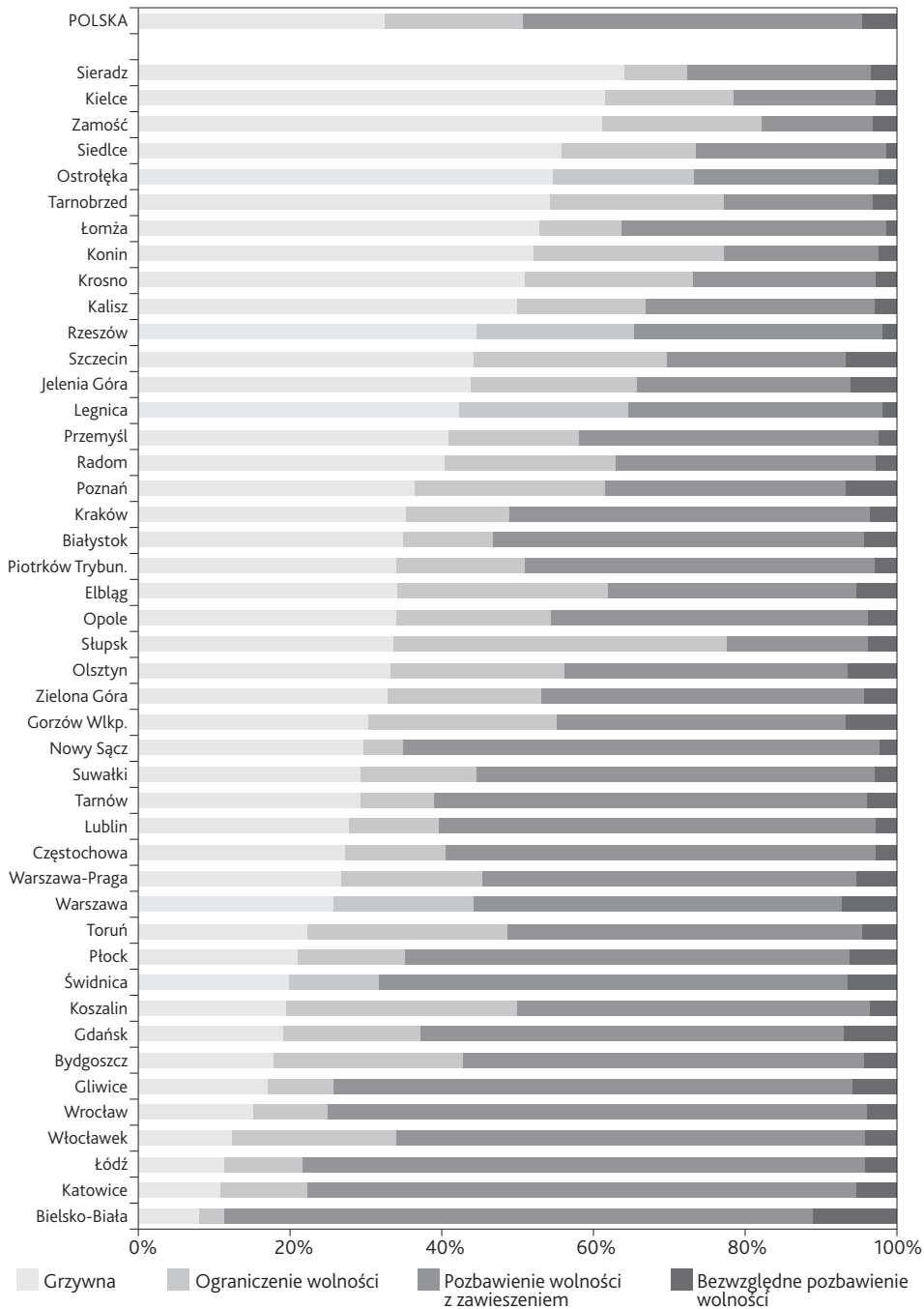
3.1. Analiza skupień – uwagi wstępne

Celem tej części opracowania jest próba odpowiedzi na pytanie: jakie są podobieństwa i różnice między okręgami sądowymi w karaniu sprawców wybranych rodzajów przestępstw¹¹? Do analizy wybrano wymieniane już uprzednio przestępstwa,

¹¹ Kryteria doboru przestępstw do badania omówiono szczegółowo we wstępie do całości opracowania.

Wykres 10.

Struktura czterech rodzajów kar za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)*

* Uszeregowanie według częstości orzekania kary grzywny

czyli prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.), prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 2 k.k. – czyn obecnie nie będący już przestępstwem), uchylanie się od płacenia alimentów (art. 209 k.k.), kradzież (art. 278 § 1 k.k.) i kradzież mniejszej wagi (art. 278 § 3 k.k.).

Wstępna analiza informacji statystycznych o prawomocnych skazaniach pokazuje, że w poszczególnych okręgach sądowych występują znaczne różnice w strukturze orzekanych kar zasadniczych za ten sam czyn. Jeżeli, dla przykładu, przyjrzymy się strukturze kar za przestępstwo z art. 178a § 1 k.k., to okazuje się, że są okręgi sądowe (bielsko-bialski, wrocławski, katowicki, tarnowski, łódzki oraz wrocławski), w których ponad 80% sprawców tego przestępstwa skazano na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania. Z kolei, w okręgach kieleckim, siedleckim, sieradzkim i zamojskim sądy wymierzyły ten rodzaj kary w niespełna 10% skazań. Takich zróżnicowań można przytoczyć znacznie więcej.

Zaobserwowane różnice między okręgami sądowymi pod względem struktury kar za to samo przestępstwo umożliwiają wyłonienie odmiennych modeli karania. Adekwatnym narzędziem badania tego typu problemu jest metoda analizy skupień (zwana także analizą clusterową). Pozwala ona bowiem na uporządkowanie okręgów w homogeniczne grupy.

Kryterium grupowania stanowiły średnie odsetki skazań w każdym z czterdziestu pięciu okręgów sądowych w 2011 r. na poszczególne rodzaje kar zasadniczych (grzywna samoistna, ograniczenie wolności, pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem oraz bezwzględne pozbawienie wolności) za wyżej wymienione przestępstwa. Jak już wspomniano odsetki obliczono na podstawie informacji statystycznych gromadzonych przez Krajowy Rejestr Karny o liczbie skazań prawomocnych na poszczególne rodzaje kar.

Metoda grupowania ma wieloetapowy i jednocześnie cykliczny charakter. Punktem wyjścia jest założenie, że każdy okręg sądowy tworzy osobne, jednoelementowe skupienie (zwane inaczej clusterem lub grupą). Następnie, na podstawie statystycznych mierników odległości między okręgami, wybierane są okręgi najbardziej do siebie podobne, czyli te, między którymi miara odległości jest najmniejsza ze względu na przyjęte kryterium grupowania. W kolejnym kroku, polegającym na wyborze następnych najbliższych obiektów, powstaje nowe skupienie lub następuje przyłączenie okręgu do już wcześniej utworzonej grupy. Proces grupowania jest kontynuowany do momentu połączenia wszystkich obiektów.

W wyniku zastosowania analizy grupowania wygenerowano tzw. drzewo skupień nazywane dendrogramem. Skupienia są w nim uszeregowane hierarchicznie, w taki sposób, że te niższego rzędu wchodzi w skład skupień rzędu wyższego¹². Dla każdego przestępstwa wybranego do analizy został wygenerowany oddzielny dendrogram. Wybór optymalnej liczby skupień otrzymuje się odcinając tzw. ramiona dendrogramu tam, gdzie odległości między skupieniami robią się istotnie większe. W ten sposób przyporządkowano 45 okręgów sądowych do kilku (5 – 6) grup (skupień). Wymienione grupy różniły się między sobą strukturą orzeczonych kar zasadniczych. Natomiast każde wyłonione skupienie grupowało okręgi o podobnych odsetkach poszczególnych kar.

W kolejnych punktach zostały przedstawione i scharakteryzowane modele karania dla każdego z rozpatrywanych pięciu przestępstw. Bliższe charakterystyki wzorów karania zostały zrelatywizowane do danego rodzaju przestępstwa.

¹² Jako metodę skupiania wykorzystano procedurę średnich połączeń między obiektami, która jest jednym z algorytmów łączenia obiektów. Natomiast za miarę podobieństwa przyjęto kwadrat odległości euklidesowej, jedną z miar stosowaną w grupowaniu obiektów. Więcej na ten temat patrz: T. Marek, *Analiza skupień w badaniach empirycznych. Metody SAHN*, Warszawa 1989, s 37 i nn.

3.2. Modele karania sprawców przestępstwa z art. 178a § 1 k.k.

Analizując dane statystyczne dotyczące skazań prawomocnych dla Polski można stwierdzić, że średnio wobec sprawców przestępstwa prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości orzekano najczęściej i to w równym stopniu, dwa rodzaje kary: grzywnę samoistną – 45% skazań oraz pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – 45% skazań. Tylko co dziesiątemu skazanemu (10%) sąd wymierzył karę ograniczenia wolności, a co setnemu (1% skazań) karę bezwzględnego pozbawienia wolności.

Stosując metodę hierarchicznego grupowania wyodrębniono następujące grupy okręgów sądowych oraz odmienny od nich okręg słuński:

- Grupa I. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.
- Grupa II. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.
- Grupa III. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.
- Grupa IV. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.
- Grupa V. Odsetki skazań na kary zasadnicze zbliżone do średniej krajowej.

Okręg słuński – o wysokim odsetku skazań na karę ograniczenia wolności.

3.2.1. Grupa I. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

Pierwsza grupa obejmowała dwanaście, czyli 27% okręgów sądowych (tabela 11).

Tabela 11. Art. 178a § 1 k.k. – grupa I.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Elbląg	57,9	15,0	25,9	1,2
2. Jelenia Góra	68,6	14,4	15,2	1,9
3. Kalisz	71,0	10,6	17,0	1,4
4. Konin	71,9	12,7	15,1	0,4
5. Krosno	70,1	12,2	17,1	0,6
6. Legnica	66,1	11,4	22,3	0,1
7. Łomża	67,5	5,0	26,9	0,4
8. Olsztyn	49,0	15,6	34,0	1,5
9. Poznań	54,5	17,1	27,1	1,3
10. Radom	55,5	11,8	32,4	0,4
11. Rzeszów	60,8	11,2	27,4	0,6
12. Szczecin	68,2	15,5	14,8	1,5
Średni odsetek kar w grupie	63,4	12,7	22,9	0,9

Do grupy pierwszej należały okręgi charakteryzujące się wyższymi od przeciętnego (45) odsetkami skazań na karę grzywny samoistnej – od 49 (okręg olsztyński) do 72 (okręg koniński). Jednocześnie średnie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem były zdecydowanie niższe niż w pozostałych grupach. Średni odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia w tej grupie nie odbiegał od przeciętnej dla całego kraju. Istotą charakterystyki tej grupy stanowiło to, że w należących do niej okręgach sądy orzekły kary o charakterze wolnościowym (grzywnę samoistną, ograniczenie wolności) średnio wobec $\frac{3}{4}$ sprawców.

3.2.2. Grupa II. Okręgi sądowe o bardzo wysokich odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

Drugą grupę tworzyło sześć, czyli 13% ogółu okręgów (tabela 12).

Tabela 12. Art. 178a § 1 k.k. – grupa II.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Kielce	87,0	7,7	4,7	0,6
2. Ostrołęka	77,8	13,5	8,6	0,2
3. Siedlce	85,3	7,2	7,5	0,0
4. Sieradz	86,9	3,8	8,4	0,9
5. Tarnobrzeg	78,2	12,0	9,2	0,6
6. Zamość	84,8	10,1	4,4	0,7
Średni odsetek kar w grupie	83,3	9,0	7,1	0,5

Grupa II obejmowała okręgi, w których dominującą karę stanowiła grzywna samoistna. Średni odsetek skazań wahał się od 78 (okręg ostrołęcki) do 87 (okręg kielecki) i 87 (okręg sieradzki), czyli niemal dwukrotnie więcej niż wynosiła średnia krajowa (45) i większy niż odsetek skazań w grupie I. Konsekwencją takiego wzoru karania był ponad sześciokrotnie niższy (7) niż średnia krajowa (45) przeciętny odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, który był najniższy spośród wszystkich grup okręgów. W wyróżnionych okręgach na karę grzywny samoistnej albo ograniczenia wolności skazywano średnio około 90% sprawców przestępstwa.

3.2.3. Grupa III. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Do tej grupy zaliczono dziewięć okręgów, co stanowiło 1/5 ogółu (tabela 13).

Cechą charakterystyczną okręgów sądowych należących do tej grupy był ponadprzeciętny średni odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (64) – o 19 punktów procentowych większy, niż średnio w Polsce.

Tabela 13.
Art. 178a § 1 k.k. – grupa III.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bydgoszcz	19,6	12,6	67,0	0,8
2. Gdańsk	28,5	15,3	55,0	1,1
3. Gliwice	24,4	3,2	71,2	1,2
4. Koszalin	21,8	14,5	62,9	0,7
5. Lublin	27,7	3,6	67,9	0,7
6. Nowy Sącz	30,7	2,6	66,1	0,5
7. Płock	23,5	8,0	66,3	2,2
8. Świdnica	30,3	6,7	61,6	1,3
9. Toruń	27,5	12,1	59,6	0,8
Średni odsetek kar w grupie	26,0	8,8	64,2	1,0

Jednocześnie średni odsetek skazań na karę grzywny samoistnej w tej grupie (26) był jednym z najniższych w wyróżnionych grupach. Natomiast odsetki skazań na kary ograniczenia wolności oraz bezwzględne pozbawienie wolności oscylowały wokół średniej krajowej. W omawianej grupie średnio ponad 1/3 skazań stanowiły kary o charakterze wolnościowym.

3.2.4. Grupa IV. Okręgi sądowe o bardzo wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

W skład grupy weszło sześć okręgów, co stanowiło 13% ogółu (tabela 14).

Tabela 14.
Art. 178a § 1 k.k. – grupa IV.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bielsko-Biała	6,4	1,7	89,4	2,5
2. Katowice	13,6	3,4	82,0	1,1
3. Łódź	14,7	3,1	81,2	1,0
4. Tarnów	15,1	2,2	81,5	1,2
5. Włocławek	7,4	8,4	83,2	1,0
6. Wrocław	14,8	4,1	80,4	0,7
Średni odsetek kar w grupie	12,0	3,8	83,0	1,2

Cechą wyróżniającą tę grupę była dominacja skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (średnia w grupie 83). Natomiast średnie

odsetki skazań na kary grzywny samoistnej i ograniczenia wolności były najniższe ze wszystkich grup. Średnio w 16% skazań orzeczono kary o charakterze wolnościowym.

3.2.5. Grupa V. Okręgi sądowe o odsetkach skazań na kary zasadnicze zbliżone do średniej krajowej

Procedura tworzenia skupień pozwoliła wyodrębnić w tej grupie jedenaście okręgów sądowych, co oznacza, że należało do niej 1/4 wszystkich okręgów (tabela15).

Tabela 15.
Art. 178a § 1 k.k. – grupa V.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Białystok	40,4	6,7	52,1	0,8
2. Częstochowa	38,9	7,1	53,2	0,8
3. Gorzów Wlkp.	44,3	12,7	41,9	1,2
4. Kraków	53,4	7,4	38,4	0,8
5. Opole	47,9	10,1	41,2	0,8
6. Piotrków Trybun.	48,8	7,0	43,7	0,6
7. Przemyśl	51,1	6,7	41,7	0,4
8. Suwałki	37,5	10,2	52,0	0,4
9. Warszawa	37,4	9,2	52,1	1,3
10. Warszawa-Praga	40,3	13,3	45,0	1,4
11. Zielona Góra	44,4	13,9	40,4	1,3
Średni odsetek kar w grupie	44,2	9,4	45,6	0,8

Cechą charakterystyczną grupy V były przeciętne odsetki kar zbliżone do średniej dla całego kraju, co pozwala określić te okręgi sądowe jako grupę najbardziej przeciętną. W okręgach najczęściej orzekano w niej dwa rodzaje kary: grzywnę samoistną oraz pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem. Średnie odsetki skazań na pozostałe rodzaje kar były także zbliżone do średnich wartości dla całego kraju.

Procedura grupowania pozwoliła na wyodrębnienie okręgu słupeckiego o znacząco odmiennym od innych grup modelu karania (tabela16).

Tabela 16.
Art. 178a § 1 k.k. – okręg słupecki

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
Słupsk	58,4	31,2	10,1	0,2

Jest to okręg sądowy, w którym średni odsetek skazań na karę ograniczenia wolności był zdecydowanie najwyższy spośród wszystkich grup, a także trzykrotnie wyższy od przeciętnej dla całego kraju. Warto podkreślić, że średni odsetek skazań na karę grzywny samoistnej był o 13% wyższy niż wynosiła przeciętna ogólnopolska. W okręgu śluskim średnio w 9 na 10 skazań orzekano kary o charakterze wolnościowym.

Na zakończenie przedstawiono zbiorczą tabelę obejmującą średnie odsetki poszczególnych kar orzekanych w wyróżnionych grupach okręgów sądowych.

Tabela 17. Art. 178a § 1 k.k. Charakterystyka grup okręgów sądowych				
Grupa	Średni odsetek skazań w grupie na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
I. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej (n=12)	63,4	12,7	22,9	0,9
II. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej (n=6)	83,3	9,0	7,1	0,5
III. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n=9)	26,0	8,8	64,2	1,0
IV. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n=6)	12,0	3,8	83,0	1,2
V. Odsetki skazań zbliżone do średniej krajowej (n=11)	44,2	9,4	45,6	0,8
Okręg śluskim. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności i karę grzywny (n=1)	58,4	31,2	10,1	0,2
Średnie odsetki skazań dla Polski (n=45)	44,6	9,8	44,6	1,0

Podsumowując, zastosowana procedura grupowania pozwoliła ujawnić cztery modele karania sprawców przestępstwa z art. 178a § 1. W dziewiętnastu okręgach sądowych (42%) należących do I i II grupy najczęściej orzekaną karę stanowiła grzywna samoistna. Natomiast w piętnastu okręgach (grupa III i IV), czyli w 1/3 okręgów podstawowym modelem karania było orzekanie kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. W jedenastu okręgach należących do grupy V zaobserwowano dwoistość karania sprawców przestępstwa z art. 178a § 1. Skazywano ich równie często na kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jak i grzywny samoistnej. Odmienny od pozostałych pod względem modelu karania okazał się okręg śluskim o relatywnie wysokim odsetku skazań na karę ograniczenia wolności.

W 2/3 okręgów sądowych średnie odsetki skazań na kary grzywny samoistnej i ograniczenia wolności stanowiły ponad połowę skazań. W tym w okręgach należących do grupy I oraz w okręgu śluskim skazania na kary tego rodzaju stanowiły około 90% ogółu skazań z art. 178a § 1 k.k.

W pozostałych okręgach w ponad 50% skazań sądy orzekały karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania.

3.3. Modele karania sprawców przestępstwa z art. 178a § 2 k.k.

Z danych Krajowego Rejestru Karnego za 2011 r. wynika, że na poziomie ogólnopolskim średni udział skazań na poszczególne rodzaje kar za przestępstwo z art. 178a § 2 kształtował się następująco:

- grzywna samoistna – 43% ogółu skazań,
- ograniczenie wolności – 31% ogółu skazań,
- pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary – 24% ogółu skazań,
- bezwzględne pozbawienie wolności – 1,8% ogółu skazań.

Wyróżniono sześć następujących modeli karania.

- Grupa I. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.
 Grupa II. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.
 Grupa III. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.
 Grupa IV. Wyższe od przeciętnej odsetki skazań na karę ograniczenia wolności.
 Grupa V. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności.
 Grupa VI. Wyższe od przeciętnej odsetki skazań na kary grzywny samoistnej i pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

3.3.1. Grupa I. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

Grupa składa się z trzynastu okręgów sądowych, co stanowiło 29% ich ogółu (tabela 18).

Tabela 18. Art. 178a § 2 k.k. – grupa I.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Jelenia Góra	48,7	35,1	13,8	2,4
2. Kalisz	57,2	26,9	13,9	2,0
3. Kielce	63,1	27,8	8,0	1,1
4. Konin	52,9	33,0	11,9	2,3
5. Krosno	51,3	35,8	12,7	0,2
6. Legnica	52,6	33,4	13,9	0,1
7. Ostrołęka	52,7	28,7	17,1	1,4
8. Radom	50,4	33,8	14,5	1,3
9. Siedlce	56,4	36,6	6,9	0,1
10. Sieradz	70,3	14,4	14,4	1,0
11. Tarnobrzeg	50,7	34,9	12,9	1,4
12. Tarnów	57,7	19,1	21,8	1,4
13. Zamość	61,4	31,4	5,5	1,6
Średni odsetek kar w grupie	55,8	30,2	12,8	1,2

Cechą charakterystyczną okręgów sądowych wchodzących w skład tej grupy była ponadprzeciętna, w stosunku do całego kraju (43), częstość skazań na karę grzywny samoistnej, którą orzekano w połowie skazań w sądach okręgu radomskiego i w 70% skazań w okręgu sieradzkim. W omawianym skupieniu średni udział skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem kształtował się na poziomie 13%, czyli niemal dwukrotnie mniej niż wynosiła średnia krajowa.

W tych okręgach sądowych na kary o charakterze wolnościowym skazano przeciętnie w 2011 r. 86% ogółu osób popełniających przestępstwo z art. 178a § 2.

3.3.2. Grupa II. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Grupa II jest reprezentowana przez jedenaście okręgów sądowych, co stanowiło ¼ ich ogółu (tabela 19).

Tabela 19. Art. 178a § 2 k.k. – grupa II.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bydgoszcz	27,5	36,3	34,6	1,6
2. Gdańsk	27,1	31,1	39,9	1,8
3. Gliwice	37,1	18,8	41,2	3,0
4. Katowice	29,2	22,0	47,3	1,5
5. Nowy Sącz	43,3	12,5	43,7	0,5
6. Płock	32,2	32,1	31,3	4,2
7. Suwałki	33,3	34,3	29,0	3,3
8. Świdnica	29,8	23,1	42,7	4,4
9. Warszawa-Praga	30,3	26,1	40,3	3,3
10. Włocławek	21,7	36,0	40,6	1,8
11. Wrocław	35,2	17,0	46,4	1,3
Średni odsetek kar w grupie	31,5	26,3	39,8	2,4

W większości okręgów należących do tej grupy sądy orzekały najczęściej karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Średnie odsetki skazań na karę tego rodzaju kształtowały się od 29 (Suwałki) do 47 (Katowice). Tylko w grupie III średnie odsetki skazań na ten rodzaj kary były wyższe. Średnio wobec 1/3 sprawców orzekano karę grzywny samoistnej. Tylko w grupie III takich skazań było mniej. Kara ograniczenia wolności była zaś stosowana średnio wobec około 1/4 skazanych, tak jak w grupie VI. Przeciętny odsetek skazań na kary wolnościowe wynosił 58%.

3.3.3. Grupa III. Okręgi sądowe o bardzo wysokim odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Jest to grupa składająca się tylko z dwóch okręgów sądowych.

Tabela 20.
Art. 178a § 2 k.k. – grupa III.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje ka			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bielsko-Biała	24,6	10,4	60,4	4,6
2. Łódź	17,7	19,3	62,5	0,5
Średni odsetek kar w grupie	21,1	14,8	61,5	2,6

W okręgach należących do tej grupy dominowały skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, którą orzekano średnio w 61% skazań, czyli zdecydowanie częściej niż w pozostałych grupach. W obu okręgach ten rodzaj kary stosowano dwuipółkrotnie częściej niż w całej Polsce. Jednocześnie w tym modelu karania średnie odsetki skazań na kary grzywny samoistnej i ograniczenia wolności były najniższe spośród wszystkich grup. Scharakteryzowany model karania zdecydowanie różnił się od innych, a fakt, że wystąpił tylko w dwóch okręgach może świadczyć o jego odrębności i niewielkim zasięgu występowania.

3.3.4. Grupa IV. Okręgi sądowe o wysokim odsetku skazań na karę ograniczenia wolności

Grupę stanowiło dziewięć okręgów sądowych, czyli 1/5 ogółu (tabela 21).

Tabela 21.
Art. 178a § 2 k.k. – grupa IV.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Gorzów Wlkp.	34,1	40,8	20,4	4,7
2. Koszalin	24,8	47,7	26,1	1,4
3. Olsztyn	31,9	43,1	21,1	3,9
4. Opole	44,6	32,5	21,5	1,4
5. Piotrków Trybun.	46,7	34,7	16,9	1,7
6. Poznań	43,4	36,1	17,0	3,4
7. Rzeszów	39,6	35,6	24,7	0,1
8. Toruń	31,6	43,8	23,3	1,3
9. Zielona Góra	40,7	31,8	26,2	1,3
Średni odsetek kar w grupie	37,5	38,5	21,9	2,1

W okręgach należących do tej grupy sprawcom przestępstwa z art. 178a § 2 wymierzano najczęściej kary ograniczenia wolności i grzywny samoistnej. Skazania na te rodzaje kar stanowiły średnio ponad $\frac{3}{4}$ ogółu skazań za to przestępstwo. Tylko wobec co piątego sprawcy orzeczono karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, a wobec co 50-tego skazanego orzeczono karę bezwzględnego pozbawienia wolności.

3.3.5. Grupa V. Okręgi sądowe relatywnie wysokich odsetkach skazań na karę ograniczenia wolności

W skupieniu znalazły się trzy okręgi sądowe, co stanowi 7% ogółu okręgów (tabela 22).

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Elbląg	40,2	50,4	8,4	1,1
2. Słupsk	30,5	59,4	8,9	1,1
3. Szczecin	46,9	41,9	8,8	2,4
Średni odsetek kar w grupie	39,2	50,6	8,7	1,5

Ta niewielka, złożona z trzech okręgów, grupa charakteryzuje się trzema cechami. Po pierwsze, najwyższymi spośród wszystkich grup, średnimi odsetkami skazań na karę ograniczenia wolności. Po drugie, najniższymi, w porównaniu z innymi grupami, odsetkami skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Jeżeli chodzi o pierwszą z wymienionych kar to przeciętny odsetek skazań na ten rodzaj kary był o 20 punktów procentowych wyższy od średniej w Polsce.

W wyróżnionych okręgach sądowych karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem stosowano prawie trzykrotnie rzadziej niż wynosi średnia krajowa. Warto podkreślić, że kara grzywny samoistnej była stosowana relatywnie często, a jej przeciętny udział wynosił 39%, czyli tylko nieco mniej niż wynosiła średnia dla całego kraju.

Średnio niemal w 9 na 10 skazań orzekano kary o charakterze wolnościowym (grzywna samoistna i ograniczenie wolności).

3.3.6. Grupa VI. Okręgi sądowe o wyższych od przeciętnej odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem i karę grzywny samoistnej

W grupie znalazło się siedem okręgów o odsetkach skazań generalnie zbliżonych do średniej krajowej (tabela 23).

Tabela 23.
Art. 178a § 2 k.k. – grupa VI.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Białystok	46,2	25,0	26,2	2,6
2. Częstochowa	42,0	25,3	32,1	0,5
3. Kraków	46,1	26,7	26,6	0,5
4. Lublin	43,3	24,1	31,1	1,4
5. Łomża	45,6	19,7	33,3	1,3
6. Przemyśl	42,5	25,6	30,0	1,9
7. Warszawa	43,7	24,7	29,5	2,1
Średni odsetek kar w grupie	44,2	24,4	29,8	1,5

Okręgi należące do tej grupy charakteryzują się dwoistym modelem karania. Średnie odsetki skazań na kary grzywny i pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem były na ogół nieco wyższe od średniej ogólnopolskiej. Relatywnie rzadziej stosowano sankcję ograniczenia wolności. Kary o charakterze wolnościowym (grzywna samoistna i ograniczenie wolności) stanowiły średnio 69% skazań.

Analogicznie jak na koniec poprzedniego punktu, w tym miejscu także przedstawiono tabelę podsumowującą opis poszczególnych, wyodrębnionych w toku analizy skupień, grup okręgów.

Tabela 24.
Art. 178a § 2 k.k. Charakterystyka grup okręgów sądowych

Grupa	Średni odsetek skazań w grupie na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
I. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej (n = 13)	55,8	30,2	12,8	1,2
II. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania (n = 11)	31,5	26,3	39,8	2,4
III. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 2)	21,1	14,8	61,5	2,6
IV. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności (n = 9)	37,5	38,5	21,9	2,1
V. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności (n = 2)	39,2	50,6	8,7	1,5
VI. Dwoistość karania: grzywna samoistna i pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 7)	44,2	24,4	29,8	1,5
Średnie odsetki skazań dla Polski (n=45)	42,7	31,1	24,4	1,8

Reasumując rozważania prowadzone w tym paragrafie można dojść do następujących wniosków:

- 1) w dwóch grupach (I i VI), czyli w dwudziestu okręgach sądowych (stanowiąc 44% ogółu) średnie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej były wyższe od przeciętnej dla kraju;
- 2) w trzech grupach – (II, III i VI), a zatem także w dwudziestu okręgach, odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem były większe od średniej dla Polski;
- 3) w grupach IV i V, czyli w dwunastu okręgach, przeciętne odsetki skazań na karę ograniczenia wolności były wyższe niż średnie ogólnopolskie;
- 4) tylko w grupie III średnie odsetki skazań na kary o charakterze wolnościowym nie przekraczały połowy skazań. W pozostałych grupach odsetki na takie rodzaje kar kształtowały się od 58 (grupa II) do 90 (grupa 5);
- 5) karę bezwzględnego pozbawienia wolności stosowano bardzo rzadko wobec sprawców przestępstwa z art. 178a § 2. Przeciętny odsetek skazań dla Polski kształtował się na poziomie 1,8%. Średni odsetek skazań na ten rodzaj kary był najwyższy (powyżej 4) tylko w czterech okręgach sądowych: gorzowskim, płońskim, świdnickim i bielskim.

3.4. Modele karania sprawców przestępstwa uchylania się od obowiązku alimentacyjnego – art. 209 k.k.

Z danych ogólnopolskich za 2011 rok uzyskanych z Krajowego Rejestru Karnego za 2011 r. dotyczących skazań za przestępstwo z art. 209 k.k. wynika, że średnio wobec 76% sprawców sądy orzekły karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Natomiast w 17% skazań wymierzano karę ograniczenia wolności, a kara bezwzględnego pozbawienia wolności zapadła jedynie wobec 7% sprawców. Grzywna samoistna na poziomie całego kraju była stosowana niezmiernie rzadko – tylko w niecałym procencie prawomocnych skazań.

Wyodrębniono trzy różniące się modelami karania grupy okręgów sądowych oraz dwa pojedyncze okręgi na tyle nietypowe przy wyborze optymalnej liczby grup, że nie zostały do nich zakwalifikowane.

Oto krótka charakterystyka wyróżnionych grup i pojedynczych okręgów sądowych:

Grupa I. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

Grupa II. Odsetki kar zbliżone do poziomu średniej ogólnopolskiej.

Grupa III. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności.

Okręg warszawski – o najwyższym odsetku skazań na karę ograniczenia wolności.

Okręg bielsko-bialski – o najwyższym odsetku skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności.

3.4.1. Grupa I. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Jest to relatywnie duża grupa zawierająca osiemnaście okręgów (tabela 25).

Tabela 25. Art. 209 k.k. – grupa I.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Białystok	0,0	0,7	88,4	10,9
2. Częstochowa	0,6	7,6	89,0	2,9
3. Gliwice	0,4	7,7	85,6	6,3
4. Kalisz	0,8	12,5	83,1	3,6
5. Lublin	0,1	7,8	87,8	4,3
6. Nowy Sącz	0,9	6,0	89,7	3,4
7. Opole	1,9	14,0	79,9	4,2
8. Piotrków Trybun.	0,9	12,0	82,1	5,0
9. Płock	0,0	9,4	81,6	9,0
10. Siedlce	0,7	10,6	86,0	2,7
11. Sieradz	0,4	6,7	81,2	11,7
12. Suwałki	2,0	7,8	81,4	8,8
13. Świdnica	1,1	8,5	82,9	7,5
14. Tarnów	0,0	5,8	82,5	11,7
15. Toruń	1,9	10,1	81,1	6,9
16. Włocławek	0,0	15,5	82,8	1,7
17. Wrocław	0,6	10,1	86,2	3,1
18. Zielona Góra	3,0	11,6	82,5	2,8
Średni odsetek kar w grupie	0,8	9,1	84,2	5,9

Cechą charakterystyczną okręgów sądowych tworzących tę grupę są ponadprzeciętne, w porównaniu do średniej ogólnopolskiej oraz innych grup, średnie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Wynosiły one od 80 (okręg opolski) do 90 (okręg nowosądecki). W większości okręgów udział skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności oraz grzywny samoistnej oscylował wokół średniej krajowej. Natomiast zdecydowanie poniżej przeciętnej kształtował się średni odsetek skazań na karę ograniczenia wolności.

3.4.2. Grupa II. Okręgi sądowe o odsetkach kar zbliżonych do poziomu średniej ogólnopolskiej

Do tej grupy należy siedemnaście okręgów, co stanowi 38% wszystkich (tabela 26).

Ta grupa okręgów sądowych została wyodrębniona ze względu na poziom średnich odsetków kar zbliżonych do średnich odsetków kar w kraju.

W wyróżnionych okręgach sądowych średnio $\frac{3}{4}$ sprawców za uchylanie się od płacenia alimentów zostało skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem kary. Z tym że, w omawianej grupie przeciętny odsetek skazań na karę tego rodzaju był niższy niż w grupie I, ale odsetek skazań na karę ograniczenia wolności wynosił 19, czyli dwukrotnie więcej.

Tabela 26. Art. 209 k.k. – grupa II				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Gdańsk	0,2	19,7	63,4	16,7
2. Gorzów Wlkp.	0,6	12,6	75,4	11,4
3. Jelenia Góra	0,0	18,8	77,9	3,4
4. Katowice	0,6	21,5	75,5	2,4
5. Kielce	0,7	14,3	74,8	10,2
6. Koszalin	2,0	18,4	77,6	2,0
7. Kraków	0,5	18,5	76,5	4,5
8. Krosno	0,9	13,2	73,7	12,3
9. Legnica	1,1	21,5	76,3	1,1
10. Łódź	0,3	17,5	79,7	2,4
11. Olsztyn	0,0	23,2	72,3	4,5
12. Ostrołęka	0,0	24,2	68,7	7,1
13. Poznań	0,9	19,4	66,1	13,5
14. Radom	1,4	22,0	71,7	4,9
15. Szczecin	1,1	16,6	70,0	12,3
16. Tarnobrzeg	1,9	23,4	68,4	6,3
17. Warszawa-Praga	0,9	20,4	74,6	4,1
Średni odsetek kar w grupie	0,8	19,1	73,1	7,0

3.4.3. Grupa III. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę ograniczenia wolności

Grupa ta jest zdecydowanie mniejsza, niż omawiane poprzednio i składa się z ośmiu okręgów sądowych (17% ogółu).

Okręgi sądowe należące do grupy III zostały wyodrębnione z powodu dwukrotnie większego niż przeciętna krajowa (17) średniego odsetka skazań na karę ograniczenia wolności (33). Co prawda nadal, tak jak w poprzednich skupieniach, około 60% sprawców zostało skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, ale odsetki skazań na ten rodzaj kary są nieco mniejsze niż w wyżej omówionych grupach. Ponadto, w grupie III odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności kształtował się na dwukrotnie niższym poziomie (3) niż przeciętna w kraju (7).

3.4.4. Okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę ograniczenia wolności

Analiza skupień pozwoliła wyodrębnić okręg warszawski jako oddzielny model, znacznie różniący się od poprzednich.

Tabela 27.
Art. 209 k.k. – grupa III.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bydgoszcz	2,6	30,1	65,2	2,0
2. Elbląg	0,8	35,1	54,7	9,3
3. Konin	0,9	33,5	65,1	0,5
4. Łomża	1,8	32,1	66,1	0,0
5. Przemyśl	1,8	30,9	63,6	3,6
6. Rzeszów	0,0	38,0	58,0	4,0
7. Słupsk	1,9	32,7	61,7	3,7
8. Zamość	3,3	33,6	60,7	2,3
Średni odsetek kar w grupie	1,6	33,3	61,9	3,2

Tabela 28.
Art. 209 k.k. – okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę ograniczenia wolności

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Warszawa	1,7	46,5	49,5	2,3

Wyniki analizy grupowania wskazują, że okręg warszawski charakteryzował się bardzo wysokim średnim odsetkiem skazań na karę ograniczenia wolności. Był on prawie trzykrotnie wyższy (46) niż wynosi średnia krajowa (17). W żadnym z innych modeli karania sprawców uchylania się od alimentacji średni odsetek skazań na ten rodzaj kary nie był tak wysoki. Jednocześnie średni odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wynosił 49, najmniej spośród innych grup.

3.4.5. Okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności

Tabela 29.
Art. 209 k.k. – okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bielsko-Biała	0,0	5,2	71,3	23,4

Okręg bielski został wyróżniony z powodu bardzo wysokiego średniego odsetka skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Był on ponad trzyipółkrotnie wyższy niż średni poziom dla Polski. Odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem kształtował się nieco poniżej przeciętnej dla kraju.

W zamieszczonej poniżej tabeli 30 przedstawiono zbiorczo wyróżnione w tym punkcie grupy okręgów sądowych.

Tabela 30. Art. 209 k.k. Charakterystyka grup okręgów sądowych				
Grupa	Średni odsetek skazań w grupie na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
I. Ponadprzeciętne odsetki pozbawienia wolności z zawieszeniem (n = 18)	0,8	9,1	84,2	5,9
II. Odsetki kar zbliżone do średniej ogólnopolskiej (n = 17)	1,0	19,1	73,1	6,5
III. Wysokie odsetki ograniczenia wolności (n = 8)	1,6	33,3	61,9	3,2
Okręg Warszawa. Bardzo wysokie odsetki ograniczenia wolności (n = 1)	1,7	46,5	49,5	2,3
Okręg Bielsko-Biała. Wysoki odsetek kary bezwzględnego pozbawienia wolności (n = 1)	0,0	5,2	71,3	23,4
Średnie odsetki skazań dla Polski (n = 45)	1,0	16,5	76,0	6,5

Podsumowując modele karania sprawców uchylania się od obowiązku alimentacyjnego można sformułować następujące wnioski:

- 1) wobec sprawców tego przestępstwa sądy najczęściej orzekały karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, a w dalszej kolejności karę ograniczenia wolności. Jeżeli przyjrzymy się wyróżnionym grupom, z wyjątkiem okręgu warszawskiego i bielskiego, okaże się, że zostały one wyróżnione ze względu na malejące średnie odsetki skazań na pierwszą z wymienionych kar i jednocześnie na wzrastające przeciętne odsetki skazań na karę ograniczenia wolności;
- 2) zwracają również uwagę niskie odsetki skazań (do 3) na karę grzywny samoistnej, co zapewne wynika z faktu złej sytuacji materialnej sprawców i z tego powodu sądy powstrzymują się od orzekania kary tego rodzaju. Wysoki przeciętny odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności w okręgu bielskim zdecydowanie wyróżnił go spośród pozostałych.

3.5. Modele karania sprawców przestępstwa kradzieży – art. 278 § 1 k.k.

Analiza danych na poziomie ogólnopolskim wskazywała, że w 2011 r. za przestępstwo kradzieży średnio 2/3 sprawców sądy skazywały na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Po około 13% skazań to kary bezwzględnego pozbawienia lub ograniczenie wolności. Tylko 7% sprawców kradzieży było skazywanych na karę grzywny samoistnej.

Metoda grupowania hierarchicznego pozwoliła wyodrębnić cztery modele karania.

- Grupa I – Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.
 Grupa II – Odsetki kar zbliżone do poziomu średniej krajowej.
 Grupa III – Wysokie odsetki skazań na kary grzywny samoistnej i ograniczenia wolności.
 Grupa IV – Bardzo wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.

Ponadto, w wyniku analizy grupowania wyodrębniono okręg ślupski – o bardzo wysokim odsetku skazań na karę ograniczenia wolności oraz siedlecki – o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem.

3.5.1. Grupa I. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Grupę tę stanowiło dwadzieścia jeden okręgów sądowych, czyli prawie połowa ich ogółu (tabela 31).

Tabela 31. Art. 278 § 1 k.k. – grupa I.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Białystok	6,1	4,6	74,7	14,7
2. Bielsko-Biała	3,4	0,8	71,0	24,8
3. Częstochowa	9,0	9,2	73,6	8,2
4. Gliwice	5,1	10,8	70,8	13,3
5. Kalisz	6,7	9,1	77,1	7,1
6. Katowice	4,8	12,3	71,8	11,2
7. Kielce	7,4	4,8	74,8	13,0
8. Kraków	6,9	11,0	71,7	10,3
9. Lublin	8,2	2,9	80,6	8,2
10. Łódź	3,7	6,8	75,5	14,0
11. Nowy Sącz	10,9	3,4	78,9	6,8
12. Opole	6,6	13,2	68,0	12,3
13. Ostrotęka	12,3	10,7	69,1	8,0
14. Piotrków Trybun.	7,1	4,3	80,0	8,6
15. Płock	6,1	2,8	74,0	17,0
16. Sieradz	11,9	3,4	73,3	11,4
17. Suwałki	7,3	9,1	76,4	7,3
18. Świdnica	2,1	8,2	75,6	14,1
19. Tarnów	1,8	4,9	81,9	11,3
20. Włocławek	0,3	8,3	74,1	17,4
21. Wrocław	5,4	6,2	77,8	10,5
Średni odsetek kar w grupie	6,3	7,0	74,8	11,9

Grupa ta charakteryzuje się ponadprzeciętnym odsetkiem skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. W omawianych okręgach średnio wobec $\frac{3}{4}$ sprawców sądy orzekały ten rodzaj kary, a zatem nieco więcej niż wynosiła średnia krajowa. Natomiast średnio co dziewiąty sprawca kradzieży był skazywany na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, czyli nieco mniej niż wynosiła średnia skazań dla Polski na ten rodzaj kary. Kary o charakterze wolnościowym – ograniczenie wolności lub grzywnę samoistną – wymierzono przeciętnie w 13% skazań.

3.5.2. Grupa II. Okręgi sądowe o odsetkach kar zbliżonych do średniej ogólnopolskiej

Grupa składała się z szesnastu okręgów sądowych, a zatem 35% ogółu (tabela 32).

Tabela 32. Art. 278 § 1 k.k. – grupa II.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bydgoszcz	7,5	21,1	57,1	14,4
2. Elbląg	7,0	19,1	60,1	13,8
3. Gdańsk	3,1	11,2	68,1	17,6
4. Gorzów Wlkp.	5,5	14,9	59,6	20,0
5. Jelenia Góra	7,8	11,8	63,4	17,1
6. Koszalin	6,7	24,8	58,2	10,4
7. Krosno	12,4	23,1	54,2	10,4
8. Legnica	12,9	22,7	58,9	5,5
9. Olsztyn	4,5	13,5	62,8	19,3
10. Radom	12,8	17,3	62,8	7,1
11. Rzeszów	13,4	17,7	61,1	7,8
12. Szczecin	7,6	13,0	57,0	22,3
13. Toruń	3,9	22,2	58,4	15,5
14. Warszawa	8,9	15,2	58,9	17,0
15. Warszawa-Praga	10,9	17,9	57,8	13,5
16. Zielona Góra	7,3	11,6	64,5	16,6
Średni odsetek kar w grupie	8,2	17,3	60,3	14,2

Średnie odsetki kar w tej grupie były zbliżone do średnich odsetków kar dla całego kraju. Można zatem stwierdzić, że jest to grupa najbardziej typowa pod względem modelu karania. W okręgach tych dominuje kara pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (średnia grupy – 60%). Jednakże częstość orzekania tej kary jest mniejsza niż w grupie I. W analizowanych okręgach w ponad 1/4 skazań sądy orzekały kary o charakterze wolnościowym. Co siódmy sprawca kradzieży (14%) został skazany na karę bezwzględnego pozbawienia wolności, czyli ten rodzaj kary był wymierzany częściej niż w innych grupach.

3.5.3. Grupa III. Okręgi sądowe o relatywnie wysokich odsetkach skazań na kary o charakterze wolnościowym

W tym skupieniu zostały zgrupowane cztery okręgi sądowe, a zatem niecałe 10% ogółu (tabela 33).

Tabela 33. Art. 278 § 1 k.k. – grupa III.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Konin	20,3	30,9	41,5	7,3
2. Poznań	10,5	22,7	48,3	18,5
3. Tarnobrzeg	20,3	19,1	46,1	14,5
4. Zamość	19,2	16,6	50,7	13,4
Średni odsetek kar w grupie	17,6	22,3	46,7	13,4

Cechą wyróżniającą ten model karania stanowiły relatywnie wysokie średnie odsetki skazań na kary o charakterze wolnościowym. W przypadku grzywny samoistnej średni odsetek skazań wynosił 18% i był ponad dwukrotnie wyższy od średniej krajowej (7%). Częstość orzekania kary ograniczenia wolności kształtowała się na poziomie 22%, czyli o 9 punktów procentowych więcej niż średnia w Polsce. Reasumując, w grupie III na te dwa rodzaje kar było skazywanych przeciętnie 40% sprawców kradzieży. Jednocześnie należy stwierdzić, że nieco częściej niż kary, o których pisano powyżej, sądy orzekały karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania – przeciętny odsetek wynosił 47, ale był on o 19 punktów procentowych niższy niż średni odsetek dla całego kraju. Przewaga odsetka skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem nad odsetkiem skazań na kary wolnościowe była niewielka, znacznie mniejsza niż w grupach I i II, gdzie stosunek średnich odsetków wymienionych kar kształtował się w grupie I prawie 6 do 1 a w grupie II – 2 do 1. Udział skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności za przestępstwo kradzieży wynosił 13%, czyli tyle ile przeciętny odsetek skazań dla Polski.

3.5.4. Grupa IV. Okręgi sądowe o najwyższych odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

Ta wyróżniona w klasyfikacji grupa składała się tylko z dwóch okręgów sądowych (tabela 34).

Cechą charakterystyczną tego modelu karania był relatywnie wysoki średni odsetek skazań na karę grzywny samoistnej, prawie trzykrotnie wyższy niż dla całej Polski (7%). Na ten rodzaj kary było skazywanych około 1/5 sprawców kradzieży. Zwraca ponadto uwagę niemal trzykrotnie niższy (5%), niż dla całego kraju (13%) średni odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności.

Tabela 34.
Art. 278 § 1 k.k. – grupa IV.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Łomża	22,7	11,3	62,9	2,6
2. Przemyśl	20,1	13,1	59,8	6,9
Średni odsetek kar w grupie	21,4	12,2	61,4	4,8

W wyróżnionym skupieniu, podobnie jak w grupach I i II, sądy orzekały najczęściej karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem – średnio wobec 61% sprawców przestępstwa z art. 278 § 1 k.k.

3.5.5. Okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę ograniczenia wolności

Ten wzór karania sprawców kradzieży jest reprezentowany przez jeden okręg sądowy – słupecki. Fakt wydzielenia go spośród innych świadczy o jego odmienności od innych grup.

Tabela 35.
Art. 278 § 1 k.k. – okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę ograniczenia wolności

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Słupsk	10,9	45,6	30,9	12,4

Najczęstszym typem sankcji za przestępstwo z art. 278 § 1 k.k. była kara ograniczenia wolności. Sądy stosowały ją średnio wobec 46% sprawców, podczas gdy karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem orzekano zdecydowanie rzadziej, gdyż tylko w 31% skazań za kradzież. Taki model karania był zdecydowanie odmienny niż w pozostałych grupach, w których przeważały skazania na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

3.5.6. Okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Okręg siedlecki charakteryzuje się dominacją skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Jednocześnie udział skazań na kary o charakterze wolnościowym stanowiły w tym okręgu tylko nieco ponad 2% ogółu skazań za przestępstwo kradzieży, a zatem ponad dziesięciokrotnie mniej niż wynosiła średnia dla Polski. Ponad dwukrotnie niższy od średniej krajowej (13%) był też odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności (6%).

Tabela 36.
Okręg sądowy o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Siedlce	0,9	1,4	92,0	5,7

Na zakończenie tego podrozdziału zamieszczono zbiorczą tabelę przedstawiającą średnie odsetki skazań na poszczególne kary w wyłonionych grupach okręgów sądowych.

Tabela 37.
Art. 278 § 1 k.k. Charakterystyka grup okręgów sądowych

Grupa	Średni odsetek skazań w grupie na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
I. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 21)	6,3	7,0	74,8	11,9
II. Odsetki kar zbliżone do średniej krajowej (n = 16)	8,2	17,3	60,3	14,2
III. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny i ograniczenia wolności (n = 8)	17,6	22,3	46,7	13,4
IV. Wysoki odsetek skazań na karę grzywny (n = 2)	21,4	12,2	61,4	4,8
Okręg słupski. Najwyższy odsetek skazań na karę ograniczenia wolności (n = 1)	10,9	45,6	30,9	12,4
Okręg siedlecki. Najwyższy odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 1)	0,9	1,4	92,0	5,7
Średnie odsetki skazań dla Polski (n=45)	7,4	13,1	66,1	13,4

Na podstawie zaprezentowanej analizy można sformułować następujące spostrzeżenia:

- 1) w czterech grupach (I, II, IV oraz okręgu siedleckim) obejmujących czterdzieści okręgów sądowych (89% ogółu) odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem przekraczały połowę skazań za czyn z art. 278 § 1 k.k.; warto podkreślić, że w grupie I oraz okręgu siedleckim kara ta miała charakter dominujący, skazywano na nią bowiem: w grupie I średnio 3/4 sprawców kradzieży, a w okręgu siedleckim – 92%;
- 2) tylko w okręgu słupskim średni odsetek skazań na kary o charakterze wolnościowym (grzywnę samoistną i ograniczenie wolności) przekraczał połowę (57%) ogółu skazań, natomiast średni odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z zawieszeniem był najniższy;

- 3) tylko w grupie IV i w okręgu śląskim, czyli w sumie w trzech okręgach przeciętny odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności był ponad dwukrotnie niższy niż wynosiła średnia dla całego kraju (13%); w pozostałych grupach odsetek skazań na ten rodzaj kary oscylował wokół średniej krajowej.

3.6. Modele karania sprawców przestępstwa kradzieży mniejszej wagi – art. 278 § 3 k.k.

Dane statystyczne na poziomie ogólnopolskim, zebrane dla skazań prawomocnych za 2011 r. wskazywały, że średnio wobec niemal połowy sprawców kradzieży mniejszej wagi (49%) sądy orzekały karę ograniczenia wolności, a w 38% skazań sankcją w postaci grzywny samoistnej. Przeciętnie co dziesiątemu skazanemu sąd wymierzył karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, a tylko w 3% skazań orzeczono karę bezwzględnego pobawienia wolności. Na podstawie tych danych można stwierdzić, że dominującymi sankcjami za ten rodzaj przestępstwa są kary o charakterze wolnościowym – średnio 87% skazań.

Grupowanie hierarchiczne pozwoliło wyodrębnić następujące modele karania sprawców kradzieży mniejszej wagi.

- Grupa I. Odsetki kar zbliżone do poziomu średniej krajowej.
- Grupa II. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności.
- Grupa III. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.
- Grupa IV. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej.
- Grupa V. Ponadprzeciętne odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

Ponadto wyróżniono okręg tarnowski – o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

3.6.1. Grupa I. Okręgi sądowe o odsetkach skazań zbliżonych do odsetków dla średniej krajowej

Grupę tworzyło dziewiętnaście okręgów, co stanowiło 42% ogółu (tabela 38).

Grupa ta reprezentuje model karania, w którym odsetki kar były zbliżone poziomem do średnich odsetków kar dla Polski. Z tego powodu można uznać, że jest to skupienie najbardziej przeciętne.

3.6.2. Grupa II. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę ograniczenia wolności

Grupę tę reprezentuje siedem okręgów (tabela 39).

Cechą wyróżniającą tę grupę od pozostałych były najwyższe spośród wszystkich grup, odsetki skazań na karę ograniczenia wolności. Jednocześnie w okręgach tych częstość orzekania kary grzywny była niższa niż w pozostałych grupach (wyjątek stanowi okręg tarnowski). Skazania na pozostałe rodzaje kar kształtowały się na poziomie średniej krajowej.

Tabela 38.
Art. 278 § 3 k.k. – grupa I.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Bydgoszcz	24,2	57,7	12,9	5,2
2. Gliwice	33,0	56,4	10,6	0,0
3. Gorzów Wlkp.	30,2	54,7	7,5	7,5
4. Jelenia Góra	35,8	58,5	5,7	0,0
5. Kalisz	40,5	40,5	14,3	4,8
6. Kraków	37,0	48,1	13,0	1,9
7. Legnica	37,3	56,7	6,0	0,0
8. Łódź	35,5	51,6	4,8	8,1
9. Olsztyn	39,8	52,0	7,1	1,0
10. Opole	37,0	49,4	9,9	
11. Poznań	31,9	50,4	9,1	8,6
12. Przemyśl	41,7	52,1	6,3	0,0
13. Siedlce	28,6	57,1	14,3	
14. Szczecin	31,8	49,7	11,5	7,0
15. Świdnica	33,3	53,3	6,7	6,7
16. Tarnobrzeg	34,8	60,9	4,3	0,0
17. Warszawa	42,1	44,7	8,8	4,4
18. Warszawa-Praga	44,4	41,7	11,1	2,8
19. Wrocław	47,4	50,9	1,8	0,0
Średni odsetek kar w grupie	36,2	51,9	8,7	3,2

Tabela 39.
Art. 278 § 3 k.k. – grupa II.

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Elbląg	28,4	63,8	6,0	1,7
2. Gdańsk	24,1	69,0	3,4	3,4
3. Koszalin	25,8	72,6	1,6	0,0
4. Stupsk	18,6	69,0	9,7	2,7
5. Toruń	14,8	68,2	14,8	2,3
6. Włocławek	16,7	73,3	6,7	3,3
7. Zielona Góra	15,4	71,8	7,7	5,1
Średni odsetek kar w grupie	20,5	69,7	7,1	2,7

3.6.3. Grupa III. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

W tej grupie znalazło się pięć okręgów sądowych, czyli 11% ogółu (tabela 40).

Tabela 40. Art. 278 § 3 k.k. – grupa III.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Częstochowa	54,5	30,3	15,2	0,0
2. Kielce	60,0	34,0	6,0	0,0
3. Konin	57,9	36,8	5,3	0,0
4. Piotrków Trybun.	59,3	35,8	4,9	0,0
5. Rzeszów	52,2	26,1	17,4	4,3
Średni odsetek kar w grupie	56,8	32,6	9,7	0,9

Wyodrębniona grupa charakteryzuje się wyższym od średniej krajowej (38%) odsetkiem skazań na karę grzywny samoistnej (57%). Natomiast udział skazań na karę ograniczenia wolności był niższy (33%) niż wynosi średnia dla Polski (49%). Warto zauważyć, że z pięciu okręgów sądowych tworzących tę grupę, karę bezwzględnego pozbawienia wolności orzekano tylko w okręgu rzeszowskim.

3.6.4. Grupa IV. Okręgi sądowe o bardzo wysokich odsetkach skazań na karę grzywny samoistnej

Grupę o takim modelu karania sprawców kradzieży mniejszej wagi reprezentuje siedem okręgów sądowych, co stanowiło 15% ogółu (tabela 41).

Tabela 41. Art. 278 § 3 k.k. – grupa IV.				
Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Lublin	80,0	11,8	8,2	0,0
2. Łomża	100,0	0,0	0,0	0,0
3. Nowy Sącz	70,4	18,5	9,3	1,9
4. Ostrołęka	80,6	16,1	3,2	0,0
5. Radom	76,2	14,3	9,5	0,0
6. Sieradz	68,8	25,0	6,3	0,0
7. Zamość	65,0	25,0	2,5	7,5
Średni odsetek kar w grupie	77,3	15,8	5,6	1,3

W wyróżnionych okręgach dominowały skazania na karę grzywny samoistnej. Średnio ponad $\frac{3}{4}$ sprawców skazano na ten rodzaj kary, przy dwukrotnie niższej średniej krajowej (38%). Należy zwrócić uwagę na fakt, że w okręgu łomżyńskim odsetek takich skazań wynosił 100%. Dominacja skazań na karę grzywny samoistnej spowodowała, że w grupie tej średni udział skazań na karę ograniczenia wolności był trzykrotnie niższy – 16% od średniej dla całego kraju (49%). Warto ponadto zwrócić uwagę na fakt, że na siedem okręgów, tylko w dwóch (nowosądeckim i zamojskim) orzekano karę bezwzględnego pozbawienia wolności.

3.6.5. Grupa V. Okręgi sądowe o wysokich odsetkach skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Grupę stanowiło sześć okręgów sądowych, czyli 13% ogółu (tabela 42).

Tabela 42.
Art. 278 § 3 k.k. – grupa V

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Białystok	44,4	33,3	22,2	0,0
2. Bielsko- Biała	50,0	16,7	33,3	0,0
3. Krosno	36,0	36,0	24,0	4,0
4. Katowice	31,5	44,6	22,8	1,1
5. Płock	42,9	28,6	17,9	10,7
6. Suwałki	33,3	33,3	33,3	0,0
Średni odsetek kar w grupie	39,7	32,1	25,6	2,6

Wyróżniającą cechą tej grupy jest relatywnie wysoki średni odsetek skazań (co czwarte) na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, dwuipółkrotnie wyższy niż wynosiła średnia ogólnokrajowa. Tylko w okręgu tarnowskim udział tej kary był jeszcze wyższy wynosząc 60% skazań. W tym modelu kary o charakterze wolnościowym – grzywna samoistna i ograniczenie wolności – stanowiły średnio 72% ogółu skazań. Przeciętny odsetek skazań na karę bezwzględnego pozbawienia wolności był zbliżony do przeciętnego odsetka skazań dla całego kraju.

3.6.6. Okręg tarnowski o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Analiza grupowania wykazała dużą odmienność tego okręgu od pozostałych. Charakteryzuje go dominacja kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, którą orzekano w 60% skazań, a zatem ponad sześciokrotnie częściej niż przeciętnie w Polsce (10%).

Podobnie jak w przypadku wszystkich poprzednich punktów tego rozdziału, na jego zakończenie zostanie zaprezentowana zbiorcza tabela przedstawiająca wszystkie opisywane tu grupy okręgów.

Tabela 43.

Art. 278 § 3 k.k. – okręg tarnowski o najwyższym odsetku skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem

Siedziba okręgu	Średni odsetek skazań w okręgu na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
1. Tarnów	20,0	20,0	60,0	0,0

Tabela 44.

Art. 278 § 3 k.k. Charakterystyka grup okręgów sądowych

Grupa	Średni odsetek skazań w grupie na poszczególne rodzaje kar			
	Grzywna samoistna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	Bezwzględne pozbawienie wolności
I. Odsetki kar zbliżone do średniej krajowej (n = 19)	36,2	51,9	8,7	3,2
II. Wysokie odsetki skazań na karę ograniczenia wolności (n = 7)	20,5	69,7	7,1	2,7
III. Wysokie odsetki skazań na karę grzywny samoistnej (n = 5)	56,8	32,6	9,7	0,9
IV. Bardzo wysokie odsetki skazań na karę grzywny (n = 7)	77,3	15,8	5,6	1,3
V. Wysokie odsetki skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 6)	39,7	32,1	25,6	2,6
Okręg tarnowski. Bardzo wysoki odsetek skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem (n = 1)	20,0	20,0	60,0	0,0
Średnie odsetki skazań dla Polski (n=45)	37,8	49,0	9,8	3,4

Dotychczasowe rozważania prowadzone w tym punkcie można podsumować następująco:

- 1) hierarchiczna analiza skupień pozwoliła wyodrębnić dwie grupy (III i IV) złożone w sumie z dwunastu okręgów, w których najczęściej orzekaną karę stanowiła grzywna samoistna, przy czym w grupie IV ten typ sankcji miał charakter dominujący (średnio 77% skazań);
- 2) w dwudziestu sześciu okręgach (grupa I – 19 okręgów i grupa II – 7 okręgów) średnio w około połowie lub nawet większym procencie skazań orzekano karę ograniczenia wolności;
- 3) tylko w okręgu tarnowskim odsetek skazań na kary o charakterze wolnościowym wynosił 40%, a to z powodu wysokiego odsetka skazań (wynoszącego 60%) na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem; w pozostałych grupach odsetek skazań na kary wolnościowe był zdecydowanie wyższy – od 72% (grupa V) do 92% (grupa II);

- 4) w ponad połowie okręgów (23) sądy orzekały karę bezwzględnego pozbawienia wolności, a w pozostałych 22 okręgach nie było skazań na ten rodzaj kary.

Na zakończenie tej części rozważań wypada zwrócić uwagę na spójność poszczególnych okręgów w karaniu sprawców za rozpatrywane przestępstwa.

Za wysoki wskaźnik spójności karania w okręgu przyjęto jego przynależność do takiego samego modelu karania w co najmniej czterech rodzajach badanych przestępstw.

Podobieństwa w karaniu sprawców wystąpiły w pięciu rodzajach przestępstw tylko w dwóch okręgach: śląskim i łódzkim. W okręgu śląskim, niezależnie od przestępstwa, model karania charakteryzował się bardzo wysokimi lub wysokimi odsetkami skazań na karę ograniczenia wolności, a okręg łódzki wyróżniał się wysoką częstością wymierzania kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem.

Natomiast podobieństwa karania w czterech rodzajach przestępstw miało miejsce w dziesięciu okręgach sądowych. Sądy w ośmiu okręgach (bielsko-bialskim, katowickim, tarnowskim, wrocławskim, gliwickim, nowosądeckim, suwalskim i świdnickim) najczęściej wymierzały sankcję w postaci pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Natomiast dwa okręgi (warszawsko-praski i gorzowski) cechowała przynależność do skupień grupujących okręgi o odsetkach kar zbliżonych do średniej krajowej.

Zatem, w zakresie badanych rodzajów przestępstw, w około $\frac{1}{4}$ okręgów widać ich wysoką spójność pod względem karania sprawców.

4. INDEKS SUROWOŚCI KARANIA

Porównanie praktyki sędziowskiego wymiaru kary jest przedsięwzięciem bardzo skomplikowanym. Informacje statystyczne KRK pokazują jedynie obraz ilościowy, na który w rzeczywistości składają się głównie niewymierne i nieporównywalne elementy. Analiza statystyczna wymaga wiele uproszczeń i założeń, w związku z czym może być jedynie jednym z elementów oceny spójności bądź zróżnicowania w wyrokach sądów.

Jak już wcześniej podkreślano, do najistotniejszych założeń należy, po pierwsze, wybór pięciu, wymienianych już wcześniej, rodzajów przestępstw, zaś po drugie, wyróżnienie czterech rodzajów kar: kary grzywny, kary ograniczenia wolności, kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania oraz kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Trzecim założeniem (czy inaczej – uproszczeniem) jest przyjęcie za postawę porównania zbiorczych informacji statystycznych dla każdego z 45 okręgów będących sumą danych z poszczególnych, podlegających im sądów rejonowych.

Zastosowane w poprzednich częściach opracowania metody analizy skupiały się na częstościach poszczególnych rodzajów kar traktując je równoznacznie. Wiadomo jednak, że np. takie same liczbowo odsetki kar grzywny i pozbawienia wolności

nie są sobie równe z wielu zasadniczych względów. Inna jest bowiem choćby dolegliwość każdej z nich i zupełnie różne są ich szczegółowe wymiary.

W celu porównania kar orzekanych przez sądy z uwzględnieniem składowych ich struktury wprowadzono hipotetyczne przeliczniki (czy inaczej równoważniki) wymiarów każdej kary. Dzięki temu możliwe było stworzenie sumarycznego wskaźnika surowości karania. Zgodnie z przyjętymi założeniami, indeks taki opiera się zarówno na samej strukturze kar, jak i ich szczegółowych wymiarach, co umożliwiło prześledzenie dokładnego zróżnicowania modeli karania w poszczególnych okręgach sądowych pod względem surowości. Dla obliczenia wartości tego indeksu dla każdego okręgu należało znaleźć pewien wspólny mianownik dla wszystkich rodzajów i wymiarów orzekanych kar i dokonać ich zsumowania. W obliczeniach uwzględniono cztery rodzaje orzekanych w Polsce kar samoistnych: bezwzględne pozbawienia wolności, pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania (tu wyodrębnioną, jako całkiem osobny rodzaj kary, choć oczywiście kodeksowo taką nie jest), ograniczenia wolności i grzywny samoistnej.

Dane statystyczne KRK o osobach prawomocnie skazanych obejmują informacje o wymiarach orzeczonych kar zgrupowanych w przedziałach (np. liczba skazanych na grzywnę samoistną w wysokości od 501 do 800 zł lub na karę ograniczenia wolności w przedziale od 1 do 3 miesięcy). Dlatego też w obliczeniach uwzględniano tak zwane środki tych przedziałów. Należy też podkreślić, że w przypadku kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania analizowane dane obejmują informacje jedynie o fakcie zawieszenia i wymiarze kary zawieszony. W analizach nie można więc było uwzględnić długości okresu, na który kara została zawieszona, który również, w pewnym sensie, wpływa na jej surowość – poprzez ryzyko ewentualnego jej odwieszenia.

Za najsurowszą karę należy niewątpliwie uznać bezwzględne pozbawienie wolności i to do niej właśnie zdecydowano się odnosić surowość pozostałych kar. Dlatego za podstawową jednostkę obliczeń przyjęto jeden dzień bezwzględnego pozbawienia wolności i tym samym, inaczej niż w przypadku pozostałych kar, wymiary tego rodzaju kary nie podlegały dalszym przekształceniom.

W przypadku kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem jej wykonania sytuacja jest już odmienna – wydaje się bowiem, że najważniejszym czynnikiem kształtującym jej surowość jest nie tyle jej podstawowy wymiar, ile ryzyko jej odwieszenia i wykonania. Prawdziwą jej dolegliwość odczuje bowiem przede wszystkim ten skazany, który nie wywiąże się z okresu próby i trafi do więzienia na okres orzeczony w wyroku. Przy obliczaniu surowości tego rodzaju kar uwzględniono więc ogólne ryzyko ich odwieszenia¹³.

Przez tak obliczony odsetek kar zawieszonych, których wykonanie zarządziłono mnożono zaś następnie szczegółowe wymiary tego rodzaju kar, aby w ten sposób uzyskać długość okresu bezwzględnego pozbawienia wolności, odpowiadającą okresowi pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania kary.

¹³ W tym celu, na podstawie Sprawozdania Ministerstwa Sprawiedliwości z sądowego wykonywania orzeczeń według właściwości rzeczowej MS-S10r za rok 2012 (czyli dla pierwszego roku po 2011, do którego odnoszą się dane KRK, w którym mogło już nastąpić odwieszenie orzeczonych wcześniej kar), obliczono stosunek liczby zarządzeń wykonania kary (Dział 5.7. ww. sprawozdania) do ogólnego wpływu kar do wykonania w danym roku (Dział 5.3. sprawozdania). $50.904/234.359 \times 100\% = 21,7\%$.

Przykładowo, dla kary jednego roku pozbawienia wolności z zawieszeniem przyjęto przelicznik odnoszący ją do 79,2 dni bezwzględnego pozbawienia wolności (21,7% z 365 dni). Innymi słowy, ryzyko odwieszenia kary na poziomie 21,7% oznacza, że mniej więcej jeden na pięciu skazanych na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem trafi do więzienia na (zasadniczo) cały orzeczony w wyroku okres. Dla tej jednej osoby wymierzona kara w zawieszeniu będzie więc równoważna z karą bezwzględnego pozbawienia wolności w takim samym wymiarze (np. jednego roku). Z kolei dla pozostałych czterech, które uniknęły więzienia, wymierzona kara nie będzie dolegliwa w zakresie pozbawienia wolności¹⁴ i będzie traktowana, jako 0 przeliczeniowych dni pozbawienia wolności.

Odnosnie do kary ograniczenia wolności (wymierzonej jako liczba godzin do przepracowania społecznie w miesiącu i liczba miesięcy takiej pracy¹⁵) dane KRK nie uwzględniają szczegółowej liczby godzin do przepracowania w miesiącu, dlatego z tego elementu surowości musiano zrezygnować. Skupiono się więc na jego podstawowym wymiarze liczonemu w miesiącach. Jako przelicznik na dni bezwzględnego pozbawienia wolności przyjęto kodeksową zasadę wykorzystywaną przy zamianie jednej kary na drugą w sytuacji, gdy skazany nie wykona orzeczonej pracy. W takim przypadku dwa dni ograniczenia wolności zamienia się na jeden dzień bezwzględnego pozbawienia wolności¹⁶. W poniższych analizach przyjęto analogiczną proporcję dwa do jednego.

Ostatnią z analizowanych kar była kara grzywny. W bazie danych KRK nie funkcjonuje ona w postaci kodeksowego iloczynu ustalonej przez sąd stawki dziennej i liczby tych stawek, ale już jako wynik tego obliczenia, czyli jako konkretna wartość wyrażona w złotych. Dla odniesienia tak wyrażonej wartości pieniężnej do liczby dni pozbawienia wolności wstępnie „wyceniono” dzień pracownika w Polsce. Posłużono się w tym celu przeciętną wysokością wynagrodzenia za pracę – medianą płac – która w 2011 r. wynosiła netto około 2.100 zł¹⁷ miesięcznie, czyli w zaokrągleniu 70 zł dziennie (łącznie z dniami wolnymi od pracy)¹⁸. Tyle bowiem, w dużym uproszczeniu, straciłby przeciętny mieszkaniec Polski, gdyby zamiast pracować musiał odbywać karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Tym samym zaś w dalszych analizach stosowano przelicznik, według którego 70 zł grzywny równa się jednemu dniu bezwzględnego pozbawienia wolności.

Alternatywnym podejściem byłoby ustalenie średniej wysokości dziennej stawki grzywny orzekanej przez polskie sądy w 2011 r. i odniesienie tej liczby do wyrażonych kwotowo wysokości grzywien dostępnych w bazie KRK. W ten sposób można by „wycenić” jeden dzień pozbawienia wolności, jako iloraz liczby orzekanych przeciętnie stawek dziennych i kodeksowego przelicznika (w przypadku nie zapłaćenia w terminie orzeczonej kary grzywny zostaje ona zamieniona na zastępczą karę

¹⁴ Zachową jednak oczywiście pewien podstawowy dla każdej kary wymiar dolegliwości, taki jak np. fakt rejestracji skazania w Krajowym Rejestrze Karnym.

¹⁵ Potrącenie części wynagrodzenia, które również może być orzeczone w ramach tej kary spotyka się jedynie w pojedynczych przypadkach i dlatego nie uwzględniano go w obliczeniach.

¹⁶ Art. 65 § 1 kodeksu karnego wykonawczego (Dz. U. z 1997 r. Nr 90, poz. 557 ze zm.).

¹⁷ Dane Głównego Urzędu Statystycznego – stat.gov.pl.

¹⁸ Należy podkreślić, że to przeliczenie nie dotyczy dziennej stawki za pracę, gdyż uwzględnia także dni wolne od pracy, w które co prawda skazany na karę bezwzględnego pozbawienia wolności by nie pracował, ale w które również przebywałby w więzieniu.

aresztu w proporcji – dwie stawkiienne na jeden dzień bezwzględnego pozbawienia wolności). Niestety tego typu dane o przeciętnej wysokości dziennej stawki grzywny orzekanej w każdym z analizowanych okręgów sądowych nie są dostępne. Warto jednak zwrócić uwagę, że przy zastosowanym przeliczniku, według którego 70 zł grzywny równa się jednemu dniu bezwzględnego pozbawienia wolności, tak rozumiana średnia wysokość dziennej stawki grzywny wynosi 35 zł, co wydaje się być bardzo prawdopodobne.

Po uwzględnieniu wszystkich omówionych wyżej zasad obliczono liczbę „przeliczeniowych” dni bezwzględnego pozbawienia wolności, która wynikała z wymiarów każdego rodzaju kary. Liczbę tę zsumowano dla czterech rodzajów kar i pięciu analizowanych przestępstw, a następnie podzielono ją przez ogólną liczbę skazanych za te przestępstwa. W ten sposób obliczono sumaryczny indeks surowości karania, czyli przeciętną orzekaną liczbę „przeliczeniowych” dni bezwzględnego pozbawienia wolności.

Indeks ten może służyć z jednej strony do porównań surowości karania w poszczególnych okręgach sądowych, z drugiej zaś umożliwia porównanie wagi samych przestępstw, czyli odpowiada na pytanie, które czyny są rzeczywiście karane najsurowiej, a które najłagodniej. Skonstruowana miara pozwala ponadto określić, jak surowe są poszczególne kary.

Dla lepszego zobrazowania tej problematyki w tabeli 45 przedstawiono przeciętne wymiary każdej kary i wynik ich przeliczenia na indeks surowości.

Tabela 45. Średnie wymiary kar orzekanych za pięć rozpatrywanych przestępstw		
Rodzaj kary	Średni wymiar	Średni przeliczeniowy wymiar*
Bezwzględne pozbawienie wolności	242 dni	242,2
Pozbawienie wolności z warunkowym zawieszeniem	232 dni	50,3
Ograniczenie wolności	206 dni	103,0
Grzywna	1067 zł	15,2

* Indeks surowości odnosi się do przeliczeniowych dni bezwzględnego pozbawienia wolności.

Warto podkreślić, że średnia długość orzeczonej kary bezwzględnego pozbawienia wolności w Polsce w 2011 r. dla pięciu analizowanych przestępstw wyniosła 242 dni (por. Tabela 45). Z kolei średni wymiar kary ograniczenia wolności wynosił 206 dni, co według zastosowanego przelicznika odpowiada 103 dniom więzienia. Przeciętna kara pozbawienia wolności, której wykonanie zostało warunkowo zawieszona, była orzekana w wymiarze 232 dni, czyli w jednostkach przeliczeniowych – 50 dni kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Średni wymiar kary grzywny wynosił z kolei 1.067 zł, co odpowiada 15 dniom więzienia.

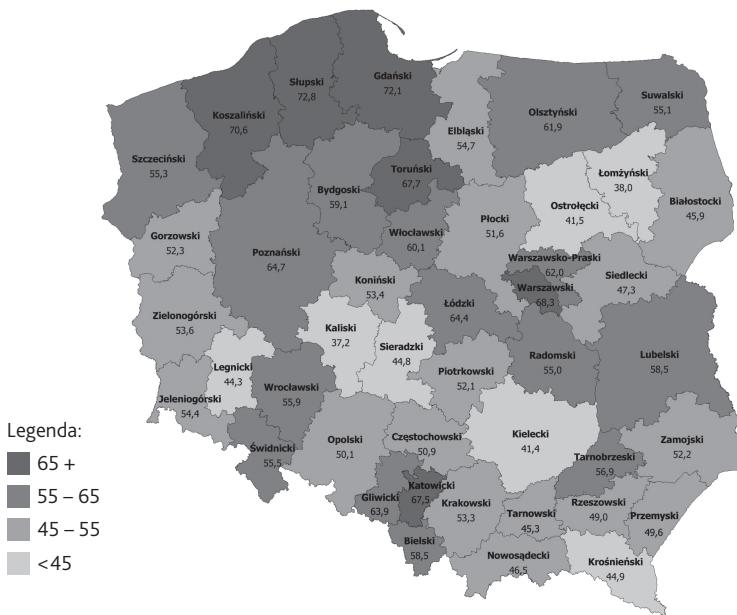
Biorąc pod uwagę wartości przeliczeniowe, można stwierdzić, że przeciętna kara ograniczenia wolności orzekana w Polsce za pięć rozpatrywanych przestępstw jest dwukrotnie surowsza od przeciętnej kary pozbawienia wolności z zawieszeniem jej wykonania i prawie siedmiokrotnie od średniej kary grzywny. Oczywiście

kary te nie są w pełni „wymienialne” – sądy orzekają np. karę grzywny w zupełności innych sprawach niż karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Jednak już w stosowaniu kar ograniczenia wolności i pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem wykonania zastępowalność może mieć miejsce, szczególnie w przypadku przestępstw, które poddawano tu analizie. Warto więc w tym kontekście zwrócić uwagę, jaki przelicznik sąd mógłby „zastosować”, by zachować zbliżoną dolegliwość obu tych kar.

Średni indeks surowości dla wszystkich przestępstw w 2011 r. w Polsce wyniósł 100 dni przeliczeniowych, co oznacza, że przeciętna kara zasadnicza odpowiadałaby około trzem miesiącom bezwzględnego pozbawienia wolności. Z kolei indeks surowości karania odnośnie do pięciu rozpatrywanych w niniejszej analizie przestępstw wyniósł średnio 56,4, co odpowiada niespełna dwóm miesiącom kary bezwzględnego pozbawienia wolności. Wartości tego indeksu w poszczególnych okręgach zostały przedstawione na mapie 3.

Mapa 3.

Indeks surowości karania za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.)

* Opracowanie graficzne: Wydział Statystycznej Informacji Zarządczej, Departamentu Strategii i Deregulacji Ministerstwa Sprawiedliwości.

Na marginesie warto wspomnieć, że stosunkowo niskie wartości indeksu dla rozpatrywanych przestępstw wynikają głównie z nie orzekania za nie długoterminowych kar bezwzględnego pozbawienia wolności. Przykładowo, dla przestępstwa rozboju z użyciem broni lub niebezpiecznego przedmiotu (art. 280 § 2 k.k.), zagrożonego karą minimum trzech lat pozbawienia wolności, przeciętna wartość indeksu surowości wynosiła 1.146,3 (czyli ponad 3 przeliczeniowe lata więzienia).

W celu wyróżnienia okręgów sądowych o skrajnych wartościach analizowanych zmiennych można zastosować metodę standaryzacji. Polega ona na wyrażeniu wszystkich analizowanych wartości w jednostkach odchylenia standardowego. Pozwala tym samym na jednoznaczne wyróżnienie okręgów nietypowych, czyli takich które różnią się od pozostałych o więcej niż jedno odchylenie standardowe.

W kolejnych sześciu tabelach przedstawiono wartości indeksu surowości – średnie dla całego kraju i dla poszczególnych okręgów sądowych. Tabela 46 prezentuje zbiorczy indeks surowości dla pięciu rozpatrywanych przestępstw, a tabele 47–51 indeksy dla poszczególnych czynów.

W analizie surowości karania łącznie za pięć rozpatrywanych przestępstw w 2011 r. skrajnie surowe okazały się sądy w okręgu śluskim (odbiegające od średniej o dwa odchylenia standardowe) oraz w gdańskim, koszalińskim, warszawskim, toruńskim, katowickim, poznańskim, łódzkim i gliwickim (ponad jedno odchylenie standardowe od średniej). Z drugiej strony – najmniej surowe wyroki (odbiegające o ponad jedno odchylenie standardowe od średniej) orzekano na obszarze właściwości sądów okręgowych w Kaliszu, Łomży, Kielcach, Ostrołęce, Legnicy, Sieradzu, Krośnie i Tarnowie.

Zróznicowanie między najmniej a najbardziej surowym okręgiem sądowym jest znaczące – sądy w okręgu śluskim karały dwukrotnie surowiej niż w kaliskim (por. tabela 46). W części drugiej opracowania prezentowano dane sugerujące, że w okręgu śluskim za pięć wybranych przestępstw orzekano najczęściej karę ograniczenia wolności, a z kolei okręg kaliski charakteryzował się w tym zakresie prawie najwyższymi odsetkami kary grzywny. Na tym przykładzie widać, że stworzony indeks surowości nie odzwierciedla jedynie częstości orzekania kar izolacyjnych. Jakkolwiek bowiem karą najsurowszą (swoistym synonimem surowości) jest kara bezwzględnego pozbawienia wolności (w przypadku analizowanych przestępstw jest ona jednak orzekana zbyt rzadko, by silnie oddziaływać na ogólny indeks surowości), to kolejną w takim uszeregowaniu jest właśnie ograniczenie wolności, a nie np. pozbawienie wolności z zawieszeniem.

W dalszej części rozdziału prezentowane są dane o surowości karania za poszczególne rozpatrywane przestępstwa.

Spośród pięciu analizowanych w tym opracowaniu czynów przestępstwo prowadzenia pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.) było przez sądy uznawane za najmniej poważne. Przeciętna kara za jego popełnienie to w „przeliczeniu” 42 dni bezwzględnego pozbawienia wolności (por. tabela 47). Dla sprawców tego przestępstwa najłagodniejsze były sądy w okręgach kaliskim, kieleckim, legnickim, siedleckim, ostrołęckim, sieradzkiem, łomżyńskim, zamojskim i krośnieńskim (wartości indeksu surowości odbiegają od średniej o ponad jedno odchylenie standardowe i wynoszą poniżej 33), najsurowsze zaś sądy z okręgów koszalińskiego, katowickiego, gdańskiego, śluskiego, łódzkiego, wrocławskiego, toruńskiego, wrocławskiego i lubelskiego (minimum jedno odchylenie standardowe powyżej średniej, wartość indeksu 50 i więcej).

Szczególnie interesujące wydaje się to, że przestępstwo prowadzenia innego pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 2 k.k.), które obecnie jest już tylko wykroczeniem, było karane surowiej niż omawiane wcześniej przestępstwo z art. 178a § 1 k.k. Przeciętna wartość indeksu surowości karania była bowiem w tym przypadku

Tabela 46. Indeks surowości karania za pięć przestępstw (art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych			
Wartość indeksu			
POLSKA		56,4	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Kalisz	37,2	Tarnobrzeg	56,9
Łomża	38,0	Lublin	58,5
Kielce	41,4	Bielsko-Biała	58,5
Ostrołęka	41,5	Bydgoszcz	59,1
Legnica	44,3	Włocławek	60,1
Sieradz	44,8	Olsztyn	61,9
Krosno	44,9	Warszawa-Praga	62,0
Tarnów	45,3	Gliwice	63,9
Białystok	45,9	Łódź	64,4
Nowy Sącz	46,5	Poznań	64,7
Siedlce	47,3	Katowice	67,5
Rzeszów	49,0	Toruń	67,7
Przemyśl	49,6	Warszawa	68,3
Opole	50,1	Koszalin	70,6
Częstochowa	50,9	Gdańsk	72,1
Płock	51,6	Słupsk	72,8
Piotrków Trybun.	52,1		
Zamość	52,2		
Gorzów Wlkp.	52,3		
Kraków	53,3		
Konin	53,4		
Zielona Góra	53,6		
Jelenia Góra	54,4		
Elbląg	54,7		
Radom	55,0		
Suwałki	55,1		
Szczecin	55,3	LEGENDA:	
Świdnica	55,5	Pow./pon. 1 odch. standard.	
Wrocław	55,9	Pow./pon. 2 odch. standard.	

o niespełna 4 jednostki wyższa (por. tabela 48). Co więcej, wartość ta była wyższa zarówno dla części okręgów najłagodniejszych (np. Kalisz), jak i najsurowszych (Koszalin, Słupsk – te dwa okręgi odbiegały w tym zakresie od średniej aż o dwa odchylenia standardowe). Ta interesująca różnica ma swoje źródło w strukturze kar

Tabela 47.
Indeks surowości karania za prowadzenie pojazdu mechanicznego w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 1 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych

Wartość indeksu			
POLSKA		42,4	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Kalisz	25,5	Nowy Sącz	43,5
Kielce	26,6	Olsztyn	43,5
Legnica	28,5	Suwałki	44,1
Siedlce	28,6	Bielsko-Biała	44,9
Ostrołęka	29,5	Poznań	45,9
Sieradz	29,7	Gliwice	46,4
Łomża	30,1	Tarnów	47,1
Zamość	31,9	Bydgoszcz	48,0
Krosno	32,1	Warszawa	48,1
Piotrków Trybun.	33,9	Warszawa-Praga	48,6
Szczecin	34,9	Lublin	49,8
Opole	35,0	Włocławek	50,3
Elbląg	36,1	Toruń	50,7
Białystok	36,2	Wrocław	51,1
Gorzów Wlkp.	36,7	Łódź	53,7
Konin	37,3	Słupsk	54,6
Kraków	38,0	Gdańsk	55,2
Jelenia Góra	38,3	Katowice	56,4
Tarnobrzeg	38,5	Koszalin	57,5
Radom	39,9		
Świdnica	40,0		
Rzeszów	40,2		
Zielona Góra	40,9		
Płock	41,2		
Częstochowa	41,3		
Przemysł	41,8		
LEGENDA:			
Pow./pon. 1 odch. standard.			

orzekanych za oba przestępstwa – za przestępstwo z art. 178a § 2 k.k. trzykrotnie częściej niż za czyn z art. 178a § 1 k.k. orzekane było ograniczenie wolności i prawie dwukrotnie rzadziej – pozbawienie wolności z zawieszeniem.

Przestępstwo uchylania się od płacenia alimentów (art. 209 k.k.) było w 2011 r. karane przez polskie sądy stosunkowo surowo, gdyż przeciętna wartość rozpatrywanego indeksu wynosiła 83 (por. tabela 49). Wydaje się, że surowość karania za to przestępstwo była stosunkowo mało zróżnicowana w poszczególnych okręgach

Tabela 48. Indeks surowości karania za prowadzenie innego pojazdu w stanie nietrzeźwości (art. 178a § 2 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych			
Wartość indeksu			
POLSKA		46,0	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Tarnów	29,2	Katowice	46,1
Kalisz	30,1	Gorzów Wlkp.	46,5
Nowy Sącz	32,7	Piotrków Trybun.	46,7
Sieradz	33,7	Warszawa-Praga	47,0
Legnica	33,7	Przemyśl	47,3
Ostrotęka	36,5	Siedlce	48,4
Białystok	36,6	Rzeszów	48,9
Łomża	36,6	Bydgoszcz	49,6
Bielsko-Biała	36,8	Elbląg	49,7
Wrocław	37,5	Zamość	50,0
Kielce	37,6	Radom	51,3
Częstochowa	37,8	Konin	53,2
Kraków	40,3	Gdańsk	53,2
Krosno	40,9	Włocławek	54,1
Opole	41,0	Suwałki	54,4
Świdnica	41,6	Poznań	55,7
Łódź	42,2	Tarnobrzeg	57,8
Warszawa	42,7	Toruń	62,0
Szczecin	43,3	Olsztyn	64,3
Jelenia Góra	43,9	Koszalin	71,3
Płock	44,0	Ślupsk	72,0
Gliwice	45,1	LEGENDA:	
Lublin	45,2	Pow./pon. 1 odch. standard.	
Zielona Góra	45,6	Pow./pon. 2 odch. standard.	

sądowych (w porównaniu ze zróżnicowaniem surowości karania za inne ujęte w niniejszym raporcie przestępstwa), gdyż okręgi najłagodniejsze, takie jak nowosądecki i legnicki, były tylko o połowę mniej surowe od tych najsurowszych, takich jak sieradzki i gdański. Jednak warto zwrócić uwagę, że wartości indeksu w dwóch okręgach wymienionych jako ostatnie odbiegały od średniej o ponad dwa odchylenia standardowe, co znaczy, że surowość wymierzanych tak kar była znaczna.

Pośród pięciu analizowanych czynów najsurowiej karany było przestępstwo kradzieży. Można więc przypuszczać, że także przez sędziów było ono oceniane jako najpoważniejsze. Przeciętna wymierzana za nie kara była równoważna prawie trzem miesiącom bezwzględnego pozbawienia wolności (por. tabela 50). Najłagodniejszy

Tabela 49. Indeks surowości karania za uchylanie się od płacenia alimentów (art. 209 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych.			
Wartość indeksu			
POLSKA		83,4	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Nowy Sącz	66,7	Suwałki	83,6
Legnica	67,3	Szczecin	83,6
Wrocław	67,7	Ostrołęka	84,4
Zielona Góra	68,3	Białystok	84,5
Częstochowa	68,6	Konin	86,1
Świdnica	69,9	Kielce	87,2
Kalisz	71,5	Bielsko-Biała	87,7
Rzeszów	71,7	Łódź	88,3
Opole	72,9	Włocławek	89,3
Płock	73,0	Warszawa	89,3
Gorzów Wlkp.	73,1	Kraków	90,1
Koszalin	73,2	Lublin	95,9
Bydgoszcz	73,5	Tarnobrzeg	96,2
Jelenia Góra	75,0	Przemyśl	98,3
Tarnów	75,1	Zamość	100,0
Łomża	76,9	Poznań	100,4
Krosno	78,3	Sieradz	102,7
Warszawa-Praga	78,4	Gdańsk	103,0
Elbląg	78,6		
Katowice	79,0		
Olsztyn	79,7		
Toruń	80,6		
Siedlce	81,0		
Gliwice	81,1		
Radom	82,3	LEGENDA:	
Piotrków Trybun.	83,2	Pow./pon. 1 odch. standard.	
Ślupsk	83,3	Pow./pon. 2 odch. standard.	

w tym zakresie był wymieniany już kilkakrotnie okręg łomżyński (wartość indeksu o ponad dwa odchylenia standardowe poniżej średniej), najsurowsze zaś okręgi szczeciński, gdański, toruński, warszawski, poznański, ślupski i włocławski (ponad jedno odchylenie standardowe powyżej średniej).

Zdecydowanie łagodniej niż sprawców podstawowego typu kradzieży polskie sądy traktowały sprawców kradzieży mniejszej wagi (art. 278 § 3 k.k.). Przeciętnie

Tabela 50. Indeks surowości karania za kradzież (art. 278 § 1 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych			
Wartość indeksu			
POLSKA		87,8	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Łomża	58,4	Lublin	89,4
Przemysł	65,4	Tarnobrzeg	90,1
Kalisz	66,6	Zielona Góra	90,2
Tarnów	68,6	Jelenia Góra	90,6
Ostrotęka	69,6	Gliwice	90,9
Legnica	69,9	Koszalin	91,3
Częstochowa	71,4	Sieradz	91,8
Rzeszów	72,8	Warszawa-Praga	92,4
Nowy Sącz	73,2	Zamość	95,4
Piotrków Trybun.	75,2	Łódź	95,7
Wrocław	75,5	Olsztyn	96,2
Kraków	76,5	Włocławek	97,1
Radom	77,2	Słupsk	98,5
Elbląg	77,5	Poznań	98,7
Kielce	77,7	Warszawa	100,5
Siedlce	80,4	Toruń	105,2
Płock	80,4	Gdańsk	106,2
Krosno	81,4	Szczecin	107,2
Opole	82,2		
Konin	84,9		
Katowice	85,0		
Suwałki	86,5		
Białystok	86,7		
Bielsko-Biała	86,8		
Gorzów Wlkp.	86,8	LEGENDA:	
Świdnica	87,6	Pow./pon. 1 odch. standard.	
Bydgoszcz	87,8	Pow./pon. 2 odch. standard.	

wymierzały im bowiem karę porównywalną z niespełna dwoma miesiącami bezwzględnego pozbawienia wolności (por. tabela 51). Ponownie skrajnie łagodny był w tym zakresie obszar właściwości Sądu Okręgowego w Łomży (odbiegający od wartości średniej o ponad dwa odchylenia standardowe), w którym wszystkim sprawcom tego przestępstwa wymierzono karę grzywny. Pozostałe okręgi o niskim indeksie surowości (poniżej jednego odchylenia standardowego od średniej

Tabela 51. Indeks surowości karania za kradzież mniejszej wagi (art. 278 § 3 k.k.) w poszczególnych okręgach sądowych			
Wartość indeksu			
POLSKA		55,9	
Poniżej średniej		Powyżej średniej	
Łomża	8,5	Olsztyn	56,8
Bielsko-Biała	19,3	Koszalin	57,1
Radom	22,6	Świdnica	57,4
Lublin	23,6	Jelenia Góra	58,0
Nowy Sącz	25,7	Zamość	58,7
Ostrołęka	27,0	Warszawa	59,2
Tarnów	30,3	Poznań	61,1
Białystok	31,7	Gliwice	61,7
Rzeszów	33,1	Siedlce	63,0
Wrocław	33,5	Elbląg	63,9
Płock	35,4	Gdańsk	64,8
Suwałki	37,3	Gorzów Wlkp.	65,8
Kalisz	37,8	Tarnobrzeg	67,9
Kielce	38,1	Zielona Góra	69,8
Częstochowa	38,6	Bydgoszcz	70,0
Sieradz	38,8	Łódź	74,5
Konin	41,5	Toruń	82,2
Katowice	44,4	Włocławek	84,3
Piotrków Trybun.	44,6	Słupsk	84,7
Warszawa-Praga	50,3		
Legnica	51,7		
Szczecin	52,3		
Krosno	53,3		
Kraków	53,6		
Opole	54,3		
Przemyśl	54,5		
		LEGENDA:	
		Pow./pon. 1 odch. standard.	
		Pow./pon. 2 odch. standard.	

– bielsko-bialski, radomski, lubelski, nowosądecki, ostrołęcki, tarnowski i białostocki) cechowały się wysokimi odsetkami bądź kary grzywny, bądź kary pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem. Okręgami najsurowszymi okazały się zaś te z wysokimi odsetkami kar ograniczenia wolności, czyli słupski, włocławski i toruński, łódzki, bydgoski, zielonogórski i tarnobrzegi (odstające od średniej o ponad jedno odchylenie standardowe).

Podsumowując, utworzony indeks surowości karania pozwolił na syntetyczne spojrzenie na strukturę orzekanych kar oraz różnice między poszczególnymi

przestępstwami i okręgami sądowymi. Analiza wartości tego wskaźnika dla poszczególnych okręgów sądowych uwidoczniła, że na surowość karania wpływa nie tyle częstość orzekania kary pozbawienia wolności, ile raczej kary grzywny i ograniczenia wolności. Pierwsza z tych dwóch jest karą najłagodniejszą, druga zaś, po najrzadziej orzekanym bezwzględnym pozbawieniu wolności, karą najsurowszą. Umiejętne ważenie tych dwóch kar wolnościowych może wobec tego być uznane za skuteczną alternatywę w stosunku do orzekania nieefektywnych kar izolacyjnych.

5. PODSUMOWANIE

Niniejsze opracowanie stanowi jedną z nielicznych na gruncie polskim prac studyjnych nad całościowym obrazem praktyki stosowania sankcji karnych przez polskie sądy. Jego punktem wyjścia była obserwacja znacznych rozbieżności w strukturze kar orzekanych w poszczególnych sądach i całych okręgach sądowych. Obserwuje się np., że odsetek tego samego rodzaju kary, np. ograniczenia wolności, orzekanych za wszystkie popełniane w danym okręgu sądowym przestępstwa z danego artykułu kodeksu karnego, może różnić się od odsetka kar orzekanych za to samo przestępstwo w innym okręgu nawet dziesięciokrotnie.

Podstawą analizy były dane Krajowego Rejestru Karnego dotyczące wszystkich prawomocnych skazań w 2011 r. za wybrane przestępstwa (łącznie 172.967 skazań). Zdecydowano się na przeprowadzenie statystycznych analiz na danych dotyczących całych okręgów sądowych i obejmujących skazania za przestępstwa z artykułów: art. 178a § 1 k.k., art. 178a § 2 k.k., art. 209 k.k., art. 278 § 1 k.k., art. 278 § 3 k.k. Wzięto w nich pod uwagę skazania na kary zasadnicze (grzywnę samoistną, ograniczenie wolności i pozbawienie wolności – z zawieszeniem i bez zawieszenia wykonania).

W opracowaniu zastosowano szeroki wachlarz metod statystycznych służących do analizy praktyki orzekania kar za poszczególne przestępstwa i skoncentrowano się na porównaniu orzecznictwa między okręgami. Przedstawiono wyniki wybranych metod analitycznych, od najbardziej podstawowych – opartych na statystykach średnich – poprzez metody współzależności, grupowania clusterowego, aż do budowy indeksu surowości, uwzględniającego zarówno częstość orzekania poszczególnych rodzajów kar, jak i ich wymiary.

Analiza struktury kar orzekanych wobec sprawców pięciu rozpatrywanych przestępstw ukazała znaczne zróżnicowanie w tym zakresie pomiędzy poszczególnymi okręgami sądowymi. Ujawniły się, przykładowo, sądy preferujące określone rodzaje kar, jak te z okręgu bielsko-bialskiego, gdzie zdecydowanie najczęściej były orzekane kary izolacyjne.

Dla dokładniejszego opisanie tych różnic, w części trzeciej opracowania przeprowadzono szczegółową klasyfikację okręgów sądowych. Analizy tej dokonano na podstawie podobieństwa wyróżnionych modeli karania za poszczególne przestępstwa.

Analiza hierarchicznego grupowania pozwoliła wyodrębnić dla każdego z badanych przestępstw kilka różnych modeli karania. Jednym z nich był model karania o odsetkach kar zbliżonych do średniej krajowej, czyli grupujący okręgi najbardziej typowe, przeciętne. Przykładowo, w przestępstwie z art. 278 § 3 k.k. występował

on w dziewiętnastu okręgach, a w przestępstwie uchylania się od obowiązku alimentacyjnego w siedemnastu. Nie ujawnił się natomiast w przestępstwie z art. 178a § 2 k.k.

Oprócz powyżej wyszczególnionego modelu wyróżniono okręgi o nietypowych sposobach karania sprawców rozpatrywanych przestępstw. Na przykład, w okręgu śląskim aż 90% kar za przestępstwo prowadzenia pojazdu w stanie nietrzeźwości lub pod wpływem środka odurzającego stanowiły kary grzywny samoistnej lub ograniczenia wolności.

Natomiast w okręgu bielsko – bialskim za przestępstwo uchylania się od płacenia alimentów prawie wobec 1/4 sprawców sądy orzekały w 2011 r. karę bezwzględnego pozbawienia wolności. Okręg tarnowski charakteryzował się zaś relatywnie wysokim odsetkiem skazań na karę pozbawienia wolności z warunkowym zawieszeniem, którą orzekano w 60% skazań za przestępstwo kradzieży mniejszej wagi.

Analiza wartości utworzonego indeksu surowości karania dla poszczególnych okręgów sądowych uwidoczniała, że na surowość karania za rozpatrywane przestępstwa wpływa nie tyle częstość orzekania kary pozbawienia wolności, ile raczej kary grzywny i ograniczenia wolności. Pierwsza z tych dwóch jest karą najłagodniejszą, druga zaś, po najrzadziej orzekanym bezwzględnym pozbawieniu wolności, karą najsurowszą. Warto więc jeszcze raz podkreślić, że umiejętne ważenie tych dwóch kar wolnościowych może być uznane za skuteczną alternatywę w stosunku do orzekania nieefektywnych kar izolacyjnych.

W analizie surowości karania za pięć analizowanych przestępstw w 2011 r. skrajnie surowe okazały się sądy w okręgu śląskim (odbiegające od średniej o dwa odchylenia standardowe) oraz w gdańskim, koszalińskim, warszawskim, toruńskim, katowickim, poznańskim, łódzkim i gliwickim (ponad jedno odchylenie standardowe od średniej). Z drugiej strony – najmniej surowe wyroki (odbiegające o ponad jedno odchylenie standardowe od średniej) orzekano na obszarze właściwości sądów okręgowych w Kaliszu, Łomży, Kielcach, Ostrołęce, Legnicy, Sieradzu, Krośnie i Tarnowie.

Znaczne zróżnicowanie surowości karania za identyczne przestępstwa w poszczególnych okręgach sądowych sugeruje możliwości wprowadzania istotnych zmian w systemie i modelach karania. Trudno bowiem przypuszczać, że jedynie niezawisłość sędziowska może wyjaśniać tak duże rozbieżności w strukturze orzekanych kar (za to samo przestępstwo w jednym okręgu orzekane są praktycznie wyłącznie kary grzywny, a w innym pozbawienie wolności z zawieszeniem wykonania).

Przeprowadzone analizy statystyczne wykazały dużą wagę problemu spójności karania na poszczególne kary za konkretne przestępstwa. Niewątpliwie warto dokładnie przyglądać się temu zagadnieniu, a niniejsza analiza może stanowić dobry punkt wyjścia do szeroko zakrojonych badań aktowych i ankietowych, które mogłyby choć w pewnym stopniu wyjaśnić prezentowane tu rozbieżności.

Należy podkreślić z całą mocą, że analizy statystyczne nie stanowią wystarczającej podstawy do oceny praktyki orzeczniczej sądów, w tym również oceny spójności czy rozbieżności w wymierzaniu kar. Metody analityczne mogą i powinny stanowić podstawę do planowania pogłębionych badań prawno-kryminologicznych obejmujących akta spraw, np. w zakresie doboru próby i opracowania narzędzi badawczych. Powinny one także stanowić rutynowe narzędzie monitorujące dalsze pogłębione

badania. Należy także zauważyć, że prezentowane w niniejszym opracowaniu analizy mogą zostać zastosowane również w każdym lub w wybranych okręgach sądowych – w zależności od celu i przedmiotu badania przyjmując np. za jednostkę statystyczną sąd rejonowy lub sąd okręgowy.

6. ANEKS

Tabela 52. Średnie odsetki poszczególnych rodzajów kar orzeczonych za przestępstwa z art. 178a § 1, art. 178a § 2, art. 209, art. 278 § 1 i art. 278 § 3 k.k.					
Rodzaj przestępstwa		Grzywna	Ograniczenie wolności	Pozbawienie wolności w zawieszeniu	Bezwzględne pozbawienie wolności
art. 178a § 1	Średnia	44,6	9,8	44,6	1,0
	Maksimum	87,0	31,2	89,4	2,5
	Minimum	6,4	1,7	4,4	0,0
art. 178a § 2	Średnia	42,7	31,0	24,4	1,8
	Maksimum	70,3	59,4	62,5	4,7
	Minimum	17,7	10,4	5,5	0,1
art. 209	Średnia	0,8	16,5	76,1	6,5
	Maksimum	3,3	46,6	89,7	23,4
	Minimum	0,0	0,7	49,4	0,0
art. 278 § 1	Średnia	7,4	13,1	66,1	13,4
	Maksimum	22,7	45,6	92,0	24,8
	Minimum	0,3	0,8	30,9	2,6
art. 278 § 3	Średnia	37,8	49,0	9,8	3,4
	Maksimum	100,0	73,3	60,0	10,7
	Minimum	14,8	0,0	0,0	0,0
Ogółem 5 przestępstw	Średnia	32,6	17,9	45,3	4,2
Ogółem Polska	Średnia	22,1	11,7	56,5	9,7

Summary

Beata Gruszczyńska, Marek Marczewski, Paweł Ostaszewski
– *Coherence of punishment. Statistical picture of penal sanctions by court districts*

This paper presents the statistical picture of Polish courts' practice of applying penal sanctions. The point of departure was the considerable discrepancies in the structure of penalties adjudicated in individual courts or whole court regions. The study based on the figures concerning final sentences in 2011 for five selected offences in all court regions (45). Offences

under examination covers 172,967 cases, that is about 40% of all convictions in 2011. The authors took into account the basic punishments: fine, limitation of freedom (community service) and imprisonment, suspended or not. The paper applies a broad range of statistical methods and focuses on comparing the structure of penalties in various regions. The key results of selected statistical methods are presented, starting from the most rudimentary ones, based on average ratios, followed by interdependence methods, cluster analysis, ending with the construction of severity index, taking into account the frequency and volume of each kind of sanction. An analysis of the structure of sanctions showed high differences between regional courts in Poland. There are regions, e.g. in which courts prefer conditionally suspended imprisonment (about 80% of all sanctions) and others, in which for the same offence (driving vehicle in a road being drunken or under influence of drugs) sanction of fine is applied in over 80%. The percentages of community sanctions ranged from 4 (in Bielsko-Biala) to almost 44 (in Słupsk region). Authors also show an influence of every kind of sanction on overall severity index and large differences between districts. The study demonstrated significant territorial variety (inconsistency) in punishment for the same offences, which calls for regular monitoring of the penal policy and further in-depth empirical studies.